

GRAIUL DIN ȚARA OAȘULUI

DE

I.-A. CANDREA

Extras din BULETINUL SOCIETĂȚII FILOLOGICE, II

ATELIERELE SOCEC, BUCUREȘTI

1907

Prețul Lei 1.50.

GRAIUL DIN ȚARA OAȘULUI

DE

I.-A. CANDREA

Extras din BULETINUL SOCIETĂȚII FILOLOGICE, II

ATELIERELE SOCEC, BUCUREȘTI

1907

GRAIUL DIN ȚARA OĂȘULUI

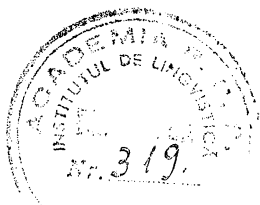
„Țara Ardealului nu este o țară în săși, ci Ardealul este și se chiamă mijlocul țării care multe cuprinde în toate părțile, în care stă și scaunul crăiei; iară pe la marginile ei sînt alte țări mai mici, carele toate se țin de dînsa, și subț ascultarea ei sînt: întîi cum este Maramurășul despre Țara Leșească, și Țara Secuească despre Moldova, și Țara Oltului despre Țara Muntenească, și Țara Birsei, și Țara Hațegului, Țara Oașului, și sînt și alte hotare multe carile toate ascultă de crăiia Ungurească și se țin de Ardeal“.

(Simeon Dascălul)

Imi propusesem de mult să cercetez această regiune despre care, în afară de Letopisețe, n'am găsit nicăieri vre-o mențiune în literatura romînească, dar împrejurările m'au silit totdeauna să-mi îndrept pașii aiurea în vacanțele de vară. Acum cîțiva ani, D. Weigand în studiu-i asupra graiului din regiunea Someșului și a Tisei ¹⁾ consacra o pagină și dialectului vorbit de „Oșani“ și încheie cu observațiunea că „eine genauere Untersuchung des dortigen Dialektes würde gewiss noch manches Interessante zu Tage fördern“.

Cîteva particularități fonetice în special pe care le-a constatat D. Weigand în graiul oșenesc, și care mi se păreau de o importanță capitală pentru cercetările pe care le urmăream mai de aproape, deșteptară și mai mult curiozitatea mea, dar abia în vara trecută îmi putui pune

¹⁾ *Samosch und Theissdialekte*, în VI-ter Jahresbericht des Instituts für rumän. Spr., Leipzig, 1899, 1-85.

în executare planul proiectat de mult al unei călătorii în Țara Oaşului. Pe la mijlocul lui iulie pornii spre Maramureş şi mă stabiliu vre-o, zece zile la *Vişc* (Visk-várhegy) pe malul Tisei, unde făcui primă cunoştinţă cu Oşanii, anume cu ciţiva ciobani din Cămărzana care-şi păşteau oile prin dealurile din apropiere. Cîteva zile după aceea pornii spre *Bicsad*, prima localitate vizitată de mine în Țara Oaşului, unde mă bucurai de ospitalitatea părintelui Gavril Szábó, paroh al bisericei gr.-cat. din acea comună. Îmi permit aci să aduc cele mai vii mulţumiri prea stimatului preot, pentru primirea călduroasă ce mi-a făcut şi pentru bunele sfaturi cu care m'a ajutat spre a putea cerceta cît mai bine, în scurtul timp de care dispuneam, aproape toată Țara Oaşului. Am cercetat zece comune şi m'am întors cu un material destul de bogat şi cu date suficiente pentru facerea unui studiu sumar al acestui dialect. Nu pot pentru moment să exprim nici o părere asupra originii Oşanilor, pînă nu voi fi studiat însumi şi graiurile învecinate din regiunea Tisei şi a Someşului, şi în special cel din Maramureş. În studiul de faţă nu se va găsi deci decît o simplă expunere a particularităţilor graiului oşenesc, fără nici o conclusiune pe care ar putea s'o infirme cercetarea ulterioară a dialectelor din împrejurimi.

Posiţiunea geografică. Satele.— Între Tisa şi Someş, la apus de Sighet şi la răsărit de Sătmar, se întinde Țara Oaşului aşezată pe un platou de peste 200 de metri şi înconjurată de jur împrejur de munţi a căror înălţime variază între 400 şi 1200 de metri. Acest lanţ de munţi care ocoleşte mai tot Oaşul se întrerupe numai în partea de S.-V. facilitînd astfel comunicaţiunea cu restul comitatului Sătmarului din care face parte Țara Oaşului din punct de vedere administrativ. Riul Tur, un afluent al Tisei, adăpat de riuleţul Talna şi de numeroase păraie, străbate mijlocul ţării dela răsărit la apus. Inchişi ca între nişte ziduri de piatră, isolaţi aproape complet de locuitorii din alte regiuni, nu pare de loc surprinzător ca Oşanii, astăzi în număr de vre-o 20000 de suflete, să fi păstrat multe particularităţi arhaice în graiul lor. De altă parte lipsa aproape totală de contact cu Ungurii, din care nu sînt decît abia ici colo cite unul prin satele curat oşeneşti, a făcut ca limba lor să cuprindă mult mai puţine elemente ungureşti decît aceea bunăoară a vecinilor lor din părţile Sătmarului

în care elementele maghiare au intrat în număr considerabil.

Sînt 14 comune în Țara Oaşului locuite de Romîni:

1° *Negreşti* (Avas-Felsőfalu), ai cărei locuitori se numesc *Negreşteni* și au ca poreclă, dată de ceilalți Oșeni, *Yiedzuri* (viezuri).

2° *Certedze* (A as-Ujfalu), loc. *Certedzeni*, porecliți *Traf[ge]-de-dreangă* ¹⁾, pentru că „cu *dreanga* spariu pașările dela cirese“.

3° *Bicsad* (Bikszád), loc. *Bicsădeni*, porecl. *Pleve*.

4° *Boinești* (Bujanháza), loc. *Boineșteni*, porecl. *Coșercii*, pentru că poartă „coșarcă“ în spate.

5° *Călinești* (Kányaháza), loc. *Călineșteni*, porecl. *Ciqră*.

6° *Cămărzana* (Komorzán), loc. *Cămărzeni*, porecl. *Luphi*, pentru că sînt între dealuri și sînt bătăuși ca lupii.

7° *Lețința* (Lekencze), loc. *Lețințeni*, porecl. *Găitiori* ²⁾.

8° *Racșa* (Ráksa), loc. *Răcșeni*, porecl. *Cu-patru husoș*, pentru că „o mărș la Săini ũ ũom cu un cař de lemne să vindă, ș'o fo surd ũomu; l-o 'ntrebat altu cu cit dă lemnele, iel o dzis că-i din Racșa că n'o aŭdzit; l-o 'ntrebat de unde iese, ș'o răspons: de patru husoș“.

9° *Prilog* (Rózsapallag), loc. *Prilogani*, porecl. *Capoi* ³⁾.

10° *Tîrsolț* (Tártolcz), loc. *Tîrsolțeni*, porecl. *Pepenii*, pentru că „is oameni mănînței“.

11° *Trip* (Terep), loc. *Tripeni*, porecl. *Caï*, „că-s oameni mari ca și caii“.

12° *Tur* (Turvékony), loc. *Turenii*, porecl. *Īepuri*.

13° *Vama* (Vámfalu), loc. *Vămani*, porecl. *Străicerii* „că pruncu-l ducu 'n straiță cîn mărș la cîmp“.

14° *Moșeni* (Mojszeny), porecl. *Coceni* „că n'ău mălai mult“.

În aceste două din urmă comune se găsesc și Unguri în număr destul de mare. Între satele oșenești s'au stabilit și două colonii de Unguri, la *Remetea* (Köszeg Remete) și *Avas-Ujváros*, dar scopurile urmărite de aceste colonii sînt departe de a da roadele așteptate de Maghiari.

Tipul. Portul. — Foarte caracteristic este tipul

¹⁾ Clopot spart.

²⁾ *Găitioră*, gaită.

³⁾ Copoi.

Oșanului. E de statură mai mult mare, cu fața brună, părul foarte negru pe care-l poartă lung, acoperind în parte urechile și atîrnînd pînă la ceafă unde e retezat drept; tot astfel și pe frunte unde e tăiat puțin, numai deasupra sprincenelor. Are ochii vioi, fruntea puțin bombată, fața rotundă, umerii obrazului prea puțin pronunțați. Oșanca din potrivă are fruntea descoperită, părul fiind pieptănat cu îngrijire cu o cărare la mijloc și împletit la fete, pînă la măritiș, în două coade care sînt prinse de cingătoare. Fetele cărora nu le ajung coadele pînă la mijloc împletesc în coade niște fire de lînă numite *pleteancă*, terminate în partea de jos prin niște ciucuri cu care completează coadele pînă la cingătoare, de care le prind apoi. Portul Oșanului e cît se poate de simplu: o cămașe scurtă de tot, numită *ușoș* (ung. újas) care abia-i acopere pieptul, și cu mînici foarte largi, niște pantaloni de pînză numiți *gats* (ung. gatyá), foarte largi încît seamănă de departe cu o fustă, și terminați în partea de jos cu niște ciucuri numiți *roit* (ung. rajt). *Gatsii* sînt strinși așa de jos cu *brăcinarul* încît între cămașe și *gats* se vede trupul gol cîte odată de lățimea palmei. Cei mai cu dare de mînă poartă cîte un briu de curea, lat de 25—30 cm., în care e înfipit cuțitul, de care nu se poate lipsi Oșanul niciodată.

Picioarele le înfășoară în *ob'ele* și e încălțat cu *optinci* pe care le leagă cu *cușele*, iar în zilele de sărbătoare cei mai avuți poartă cizme. Caracteristică e *straița* (traista) Oșanului și pe care o poartă de copil. E foarte curios să vezi copii dela 2 ani cu cămașa lor lungă pînă la călcie ca singură îmbrăcăminte și avînd atîrnată o mică *straiță* de pînză cu baiera lată de 4-7 cm. Straița Oșanului neînsurat e de pînză albă fără nici o cusătură, în zilele de lucru; în zilele de sărbătoare însă, această straiță e o adevărată podoabă cu frumoasele ei cusături. Straița e purtată de bărbați numai pînă la înșurătoare, iar după aceea e înlocuită cu o *tașcă* de piele împodobită cu țintișoare și găurele alămate numite *dzele*. În *tașcă* își ține Oșanul banii, pipa și alte mărunișuri. Numai fiind la drum, omul înșurat poartă uneori pe lingă *tașcă* și o straiță în care-și pune merindea, dar aceasta e numai de pînză albă fără cusături împistrite pe ea. Pe cap poartă *clop* (pălărie) din păslă neagră cu bordurile întoarse vertical în sus, dar mai adesea umblă cu capul gol; iarna poartă *cușmă* (căciulă). Fetele cît sînt mici poartă ca și băiețașii cămașe lungă pînă la călcie; cum cresc mai

mari îmbracă o cămașe scurtă pînă la briu, iar dela briu în jos poartă *pindeleu* (ung. pendely) făcut din pînă peste care poartă *zadie* (din stofă cumpărată) legată la briu, sau *șurf* (din pînă de casă). *Sucna* (fustă, androc) e făcută din stofă cumpărată la țîrg și se poartă mai ales la sărbători și iarna. O cingătoare cu cusături, numită *poemată*, o poartă fetele în zile de sărbătoare, mai rar și în zilele de lucru. Femeile, atît cele măritate cît și fetele tinere, umblă în genere desculțe, dar cele cu dare de mînă își pun cizme ca și bărbații.

Firea. — Oșanul, pe cît e de blind, pe atît e de iute la minie. Cuțitul, de care nu se desparte niciodată, fie el pus în straiță, în tașcă sau în briu, e ușor scos la iveală și dese-ori se 'ntîmplă omoruri, mai cu samă în zilele de sărbătoare cînd s'au golit cîteva sticle de palincă mai mult. Sînt foarte mîndri și încrezători în sine. Ți se adresează cu *tu* și *tine*; rare-ori și numai către cei streini se adresează cu *Dumata*. Țin la obiceiurile și portul lor, și sînt renumiți pentru conservatismul lor; n'au adoptat nici un joc, nici un cîntec de la alții, așa că au o singură horă, un singur danț și o singură melodie. Păcatul e că se cam iau cu băutura și își ruinează sănătatea și averea. De altfel foarte miloși, consacră primăvara o zi cînd ară pe la cei fără mijloace, și iarna (de obicei a treia zi de Crăciun) cară din pădure lemne la văduve și la săraci. Cît ține munca se duc și fac clacă unul la altul cîte o jumătate de zi pînă ce isprăvesc tot lucrul.

Ocupațiunea. — Oșanul se indeletnicește mai ales cu munca cîmpului, pămîntul fiind bun (în afară de prea puține locuri, cum bunăoară la Moșeni), și știe să tragă foloase din el. Mai are venituri bunicele din prune, mere și nuci de o calitate recunoscută. Dacă se află și oameni săraci printre ei, și aceștia sînt mai numeroși pe la Racșa, e că oamenii prin acele locuri s'au cam dedat cu băutura — și se bea *palincă* multă, foarte multă — așa că s'au îndatorat pe la bănci și o duc tot mai rău. Iată de ce D. Weigand care a avut prilejul să cunoască numai Oșani din Racșa și Tîrsolț susține că „die Leute sind sehr arm, da das Land wenig zum Ackerbau geeignet ist”¹. E o constatare greșită pe care, din fericire pentru Oșani, ținem s'o rectificăm aci.

¹) Op. cit., 30.

I. Particularități fonetice ¹⁾

A. VOCALE TONICE

1. **A** rămâne intact: *casă, pat, scară, apă, sare*, etc.—2. După *ș* găsim *Ț* în loc de *a* provenit din *Ț* (*ea*) când vocala silabei următoare este *e*: *șepte, șerpe, șede, șele...*, dar *roșată, șadă, șasă*. Această din urmă formă dovedește că trecerea lui *e* la *ă* după *s* (§ 17) e anterioară schimbării lui *Ț* în *Ț*; s'a rostit întâi deopotrivă *șepte, șerpe, șede, șele, șese*, de unde apoi, de o parte *șesă* trecut la *șasă* ca *roșetă, ședă* > *roșată, șadă*, de altă parte *șepte, șerpe, șede, șele*.—Pentru *a* final derivat din *ea, ia*, v. § 13.—3. După *ș, j, (d)z*, ori ce *a* devenit întâi *e* (*Ț*) prin analogie sau asimilare a trecut la *Ț* când în silaba următoare se afla o vocală palatală sau o consonantă palatalizată: *cireșȚră* (cireșar), *străȚeră* (străjer), *steȚeră* (stejari), *jȚle* (jale), *dzeȚle* (zale).

4. **E** trece la *ă* după labiale când în silaba următoare nu se află vre-o vocală sau consonantă palatală: *cucurbăă* (curcubeu), *păgubăscu, ibăscu* (iubesc), *mărgă, mărsă, tremăt, tremăs, zmăă, ștopăscu* (= scui). În citeva cazuri avem *ă* în loc de *e* între *r* și o labială: *trămur, crăp* (dar *întreb*).—5. După *ř, j, s, ș, ț, (d)z, e* trece la *Ț*, chiar când vocala silabei următoare e o palatală: *șemn(Ț), șec, yișȚdz, folosȚesc, čorȚesc* (*čorȚești*), *řece, řȚle, șȚd, șȚdz, șȚs, mișȚel, înșȚel(Ț), griȚescu, slujȚește, căȚel, yiȚel, oȚel, înghitȚescă, dzer* (zer), *dzeȚce, cindzeȚč, încăldzeȚescu, prindzeȚescu, păzeȚește*.—6. **E** medial, afară de casurile prevăzute în § 5, se pronunță *Ț* când vocala silabei următoare e *e*: *berbeȚce, țene, verde, peȚește, vreme*.

¹⁾ Semnele particulare întrebuintate pentru transcrierea sunetelor sînt:

Ț sunet intermediar între *a* și *ă*.

Ț sunet intermediar între *e* și *ă*.

Ț = *e* deschis.

Ț sunet intermediar între *Ț* și *ea*.

Ț = *o* deschis.

Ț sunet intermediar între *Ț* și *oa*.

Ț sunet intermediar între *o* și *u*.

ă, Ț, ř, ř, Ț, Ț, ũ, vocale nasale.

Ț', Ț', h', ř', etc. consonante palatalizate.

ș sunet intermediar între *s* și *ș*.

z sunet intermediar între *z* și *j*.

ř sunet apropiat de *rr*.

7. **I** trece la *i* după *j, s, ș, ț, (d)z*: *sluji*; *singur, sine* (sine), *sosît*; *beșică, rășină, rușine, arșiță, și*; *bețiile, bețiū, împărățiile, cușit, pușin, ține, amefit, supțire*; *zid, păzit, dzic, târdziū, urdzică, aūdzit*. În cuvîntul *dzua* < *dzi-ū-a*, *i* s'a contopit cu labiala următoare, după ce mai întii s'a asimilat cu ea (**dzu-ūa*). În cîteva cazuri după cons. + *r*: *strig, stric*. — 8. După o labială *i* + *n* cons. trece la *i* cînd nu e urmat de o palatală: *împîng, împîns, dar împînge*; *învîng, învîns* (dar *învînge*); dar și *stîng* (sting). În loc de *i* avem *i* în *tîneri, tînerere*, după sg. *tînăr(ă)*.

9. **O** inițial e pronunțat *ūo*: *ūom, ūos, ūou, ūordzu, ūoptu, ūot'* (ochi), dar se aude și *om, os, optu, etc.*

10. **U** s'a păstrat intact, numai în *ğorū* (jur) găsim *o* în loc de *u* după analogia altor verbe care presintă *o* în formele accentuate pe temă și *u* în cele accentuate pe terminațiune: *zborū-zburatū, însorū-însuratū*, de unde apoi *ğorū-ğuratū*. În cuvintele *împlu, influ* s'a păstrat *i* originar.

Diftongii. — 11. **Aū** a fost înlocuit prin *o* în *cot* (caut) care a fost refăcut după formele accentuate pe terminațiune: *cotat, cotām* < *căqtat, căqtām* < *căūtat, căūtām*. — *Scaun* se rostește în două silabe. — Verbul *auzi* se pronunță ca și la noi cu *au* nediftongat și cu accentul pe *u* în formele accentuate pe temă, și cu *aū* diftongat în celelalte forme: *aūdū, aūd, aūde*, dar *aūdzim, aūdzit*, etc. — 12. **Ea** medial trece la *a* după o labială, sau după consonantele *č, ġ, j, s, ș, ț, (d)z*: *călbadză* (câlbează), *albață aūbață, bat* (beat), *ibască* (iubească), *podbal połbal* (podbeal), *să margă, vac; sprinčană, ġană, grijască, sară, măsăua, sacă* (seacă), *yisadză* (visează), *sfrînsață* (= frumusețe), *folosască, înghițască* (= înghiță), *șapă, dzamă* (zeamă). Trecerea lui *ea* la *a* o mai constatăm în formele *maștacăn* (mesteacăn), *starpă* (dar *steag*), *întragă* (dar *întreabă, treaptă*), *crață, acrască* (dar *creastă, crească*), *în h'eradză* (înfierază).

13. **Ea** final trece de regulă la *e*, dar precedat de una din consonantele *r, j, s, ș, ț, (d)z* devine *e*: *rîndure, surce, purce, nuie, debie, ste, me, vre, be*, dar *rē* (rea), *cure* (curea), *grije, soșe, mase, șe*, (șă, șea), *așe* (așa < așea), *vișe, cășe, pășe* (păzia > păzea), *aūdșe* (auzia > auzea). — 14. **Ei** a trecut la *ū* în *trū* (trei), *acū, -a* (acei, -a). Tot astfel **ĪE** a trecut la *ū* în cuvintele *mñirlă* (alături de *mñerlă*), *alaltăiri*. — În loc de *cūne, mūne*,

pîne se rostește *cîne*, *mîni*, *pîne*. — 15. **Oa** e pronunțat *o*: *cojă*, *ore*, *șorice*, *codă*, *dogă*, *omeni*, *nopte*, *floare*, *portă*, *costă*, *frumosă*, etc.

B. VOCALE ATONE

16. **Ă** primitiv sau derivat se rostește printr'un fel de asimilare parțială *a* în multe cuvinte în care vocala tonică e *a*: *săcară*, *platanger* (= pătlagină), *măstacăn*, *spăreat*, *balaur*, *mătreacă*, *barbat*, *calare*, etc.

17. **E** trece la *ă* după o labială sau una din consoanantele *r*, (*j*), *s*, *ș*, *ț*, (*d*)*z*, cînd în silaba următoare nu se află o palatală: *meărăm* < *meřem* (mergem); *galbăn gaubăn*, *cucurbătă*, *umăd*, *carpăn*, *păscară*; *piersăcă*, *săcure*, *frumosă* (frumoase), *șădzută*, *așădzată*, *căpăluș*, *dzămos*. Tot așa și *e* final după *r*, *j*, *s*, *ș*, *ț*, (*d*)*z*: *cară*, *cojă*, *oasă* (oase), *mesă* (mese), *să* (se), *cămeșă*, *mătușă*, *ușă*, *cenușă*, *brață* (brațe), *feță* (fețe), *mață* (mațe), *budză* (buze), etc. — În cuvintele *părețe* (perete) și *păreț'e* (pereche), *ă* nu s'a asimilat cu vocala tonică.

18. **I** devine *î* în aceleași condițiuni ca *i* tonic (§ 7): *frasîn*, *boșioc* (busuioc), *roștie*, *urși* (urșii), *dinți* (dinții), *frați* (frații), *așpititū*, *grumadzî* (grumazii). — E înlocuit prin *e* în *arepă*. — În *beserecă* s'a păstrat forma mai veche cu *e* protonic.

19. **Î** final a dispărut fără a lăsa vre-o urmă, după *r*, *j*, *ș*, *ț*, (*d*)*z*: *țăr* (țări), *coj* (coji), *cămeș*, *uș*, *urș*, *ieș*, *dinț*, *fraț*, *găleț*, *cirnaț* (cirnați), *staț*, *plingeț*, *impăraț*, *astădz*, *amniadzădz*, *ridz*, *vindz*, *vedz*, etc. —

20. **O** aton a trecut la *u* în *uspăț*, *purcară* și aproape regulat în conj. verbelor *durmînim*, *influrim*, etc.

21. **U** final se aude la toți Oșanii în cuvîntul (*u*)*optu*. În celelalte cuvinte se aude cînd *u* întreg, cînd *ū*, fie că cuvîntul se termină printr'o consoanță, fie printr'un grup de consoanțe: *h'ertu* și *h'ertū*, *mînicu* și *mînicū*, *guncu guncū*, *goru gorū*, *ridu ridū*, *ařuncu ařuncū*, *faguru fagurū*, *colbu colbū*, *cuțitu cuțitū*, (*ū*)*ordzu* (*ū*)*ordzū*, *ibăscu ibăscū*, etc. De multe ori nici *ū* nu se mai aude de loc și acelaș individ chiar rostește cînd *facu*, cînd *facū*, cînd *fac*, ceea-ce arată că acest sunet final e pe cale de a dispărea cu totul. — 22. În cuvintele *măniņțel* (mărunțel), *sfrînsață* (frumusețe), *u* + nasală + cons. a trecut

în pozițiune atonă la *i*, urmînd întru aceasta legea enunțată de mine în BSF. I, 28.

Diftongii. — 23. **ĂU** a trecut întîi la *ăo* și s'a redus apoi la *o* în verbul *a cota* < **căpta* < *căița* (cf. § 11). —

24. **IU** s'a redus la (*i*)*i* (cf. *minciunos* > *mincinos*, -**chiud* — în formele accentuate pe terminațiune > -*chid*—, etc.): *iubesc* > *ibăscu*, *iuşor* (păstrat în graiul citorva bătrîni) > *işor*. Tot astfel *airea* < *aîurea* trebuie să se explice prin pozițiunea atonă a cuvîntului în frasă.

C. CONSONANTE

25. **P** a fost alterat mai pretutîndeni, însă numai cînd era urmat de *i* sau *î*, și anume *pi-* a devenit întîi *pîi-* și a urmat apoi aceeaș evoluțiune ca și *pî-*, devenînd *phî-*, *ptî-*, *pfi-*, *psi-*. Toate aceste faze le regăsim la Oșani, primele în graiul celor mai în vîrstă, cele din urmă două, *pfi-* și *psi-*, la generațiunea mai tînără și în deosebi la copii. Am auzit la Cămărzana, Tîrsolt, Călinești, Lecința: *copîil*, *pîitâ*, *spîin*, *pîicâ*, *pîicură*, *pîir*, *pîișcă*, *pîiûă*, *m'o ștopîit* (= m'a scuipat), *trupîinâ*; *pîatrâ*, *pîept*, *pîeptene*, *pîersăcă*, *pîele*, *Sim-Pîetru*, *sâ pîeie*; *pîiçor*, *spîinare*, *scarpîin*, *apropîi*, *m'am însîinat*, *pîicăturâ*; *luph'*, *hulpk'* (= vulpi), *areph'* (la Tîrsolt se aude și *phîept*, *phîersăc*, *phîe'le*, *phîiûă*. La Călinești și Lecința, cei mai tineri pronunță: *pîicură*, *sptîin*, *pîitâ*, *pîele*, *pîiatrâ*, *sâ pîeie*, etc. La Tur, Racșa, Negrești și Boinești: *coptîil*, *sptîin*, *pîiic*, *conoptîiștiriâ*, *m'o ștoptîit*, *pîiatrâ*, *pîiept*, *pîiaptân*, *pîie'le*, *Sim-Pîietru*, *mă aproptîi*, *pîiicor*, *sâ timptîinâ* (= se întîlni, se întîmpinâ). La Bicsad formele cu *ptîi* se aud în graiul celor mai în vîrstă, pe cînd cei mai tineri pronunță: *coptîil*, *pîitâ* și *psitâ*, *spsin*, *pîicâ* și *psicâ*, *pîișcă*, *pîiûă* și *psiûă*, *pîiatrâ* și *psiatrâ*, *psiept*, *psieptine*, *pîie'le* și *psie'le*, *pîiersăc(ă)*, și *psiersăc(ă)*, *pîiçor*, *sptîinare* și *spsinare*, *pîicăturâ*, *scarpîin*, *m'am înspsinat*, *o pîicat*, etc. — 26. Cuvintele *piept*, *pieptene*, *pieptâna* se pronunță în cele mai multe locuri *tiept*, *tieptene*, *tieptâna*, iar la Bicsad se aude și *șiept*, *șieptine*, *șieptâna*, forme rezultate prin disimilație din *ptiept* (*pșiept*), *ptieptine*, etc. — 27. **P** nu s'a alterat înainte de *i* urmat de *n* în cuvintele de origine latină, ca *împinge*,

ceea-ce dovedește că se pronunța încă *împange* în momentul cînd a început trecerea lui *pi-* la *pîi-* (v. § 29).

28. **B** a fost alterat în aceleași condițiuni ca și *p*, adică înainte de *i* sau *î*, trecînd dela *by* la *bd'*, de unde apoi în graiul celor mai tineri *bdz(i)* și *bz(i)*. Astfel: *albyină, albd'iină, albdzină* și *albzina*; *byine, bd'ine, bdzine* și *bzine*; *cerbyice, cerbd'ice, cerbzice*; *ibyt, ibd'it, ibzit*; *izbyit, izbd'it, izbzit*; *byet, bd'iet, bziet*; *trimbyită* (= trîmbiță), *trimbdiță, trimbzită*; *sabyie, sabdie, sabzie*; *bârbyinoc, bârbd'inoc, bârbzinoc*; *porumbd'i, porumbzi*; *bumbd'i, bumbzi*. — 29. **B** n'a suferit nici o modificare înainte de *i* urmat de *n* în cuvintele de origine latină ca *serbinte* (ferbinte), ceea-ce probează că se pronunța încă *-bante* în momentul cînd a început trecerea lui *bi-* la *bîi-* (v. § 28). În această categorie nu intră însă și *bine* < *bēne*, în care trecerea lui *e* la *i* s'a făcut într'o epocă mult mai veche.

30. **F** urmat de *i* sau *î* nu s'a păstrat nicăieri nealterat; a devenit *h'î*, care la rîndu-i a ajuns la *sî* și s'a redus chiar la *s* în graiul celor mai tineri. Astfel *h'in* și *sin*; *să h'iū* și *să siū*; *h'îie* (= fiică) și *siie, h'ir* și *sir*; *h'ier, sier* și *ser*; *h'ierb h'iert, sierb siert* și *serb, sert*; *h'iere* și *sîere, h'iară* și *seară*; *h'erbinte* și *serbinte, în-h'eradză* (înfiercăză) și *înseřadză*, etc.

31. **V** s'a alterat în aceleași condițiuni ca și *f*, adică înainte de *i* sau *î*, devenînd întîi *y*, din care s'a desvoltat pe alocuri *ġ* în graiul celor mai bătrîni, iar *z* în pronunțarea celor mai tineri. Fasa aceasta din urmă a rezultat firește din *y* prin intermediul lui *d'*, care a lăsat cîteva urme (comp. *am d'isat un zis*, la Bicsad = am visat un vis). Ex.: *yis, ġis* și *zis*; *yiū, ġiū* și *ziū*; *yin, ġin* și *zin*; *yîță, ġîță* și *ziță*; *loyit, loġit* și *lozit*; *yină, ġină* și *zină*; *zăbăyit, zăbăġit* și *zăbăzit*; *yîșpe, ġîșpe* și *zșpe*; *yîrme, ġîrme* și *zărme*; *yiață, ġiață* și *ziață*; *yîșel, ġîșel* și *zișel*; *yinovat, ġinovat* și *zinovat*; *yîșuit, ġîșuit* și *zîșuit*; *yîermănos, ġermănos* și *zermănos*; *păștrăyî, păștrăġi* și *păștrăz*. — 32. **Vi** a rămas intact înainte de *n* în cuvintele de origine latină ca *vinde, cuvinte, vineri*, rezultate din *vānde, cuvante, vāneri*, ceea-ce probează că alterarea lui *vi-* e anterioară trecerii lui *-an-* la *-in-*. În această categorie nu intră firește formele *viu, vine*, etc. ale verbului *veni*, care au rezultat din **viēnu, *viene* < *vēnio, vēnit*, în care trecerea lui *-e-* la *-i-* e foarte

veche. — 33. *V* a devenit *h* în cuvintele *hulpe* (*hulpe*, *huŭpe*) și *holbură* (*holbură*, *houbură*). — 34. *V* nu s'a desvoltat între vocalele în hiat în cuvintele: *măduă* (măduvă), *văduă* (văduvă), *văduoi* (văduvoi); de asemenea s'a păstrat intactă forma *vădu(ŭ)*, reprezentantul normal al lui *viduum*.

35. *M* urmat de *i* sau de *î* a devenit mai pretutindeni *mî*: *mînic*, *mîiie*, *mîijloc*, *mîișc*, *pomîiță*, *amîiadzadz*, *mînel*, *mînercuri*, *mîhere*, *mîherlă* și *mîhirlă*, *mîheu*, *mîhedz*, *mîioară*; în Cămărzana, Tirsolț și Boinești se rosteste însă mai des: *mic*, *mijloc*, *amîiadzadz*, *mîel*, etc., adică cu *m* nealterat. — 36. În adverbul *can* (= cam), *m* final a fost înlocuit prin *n*. — 37. Grupul *MN* s'a redus la *n* în *anaŭ* (amnar); a devenit însă *m* în *dumata* (dumneata).

38. În locul unui *N* intervocalic avem în multe cuvinte *r*: *rărunt'*, *irimă*, *nîmurui* (nimănu), *gurincă*, *gerunte*, *verin*, *verinos*. Tot așa în *arin* (anin) a cărei origine nu e bine stabilită. În cele următoare *r* e primitiv: *furingine* < fuliginem, *rîndure* <*(hi)rundulella. La alte cuvinte găsim cîte două forme, una cu *n* primitiv și alta cu *r*: *mununt'* și *murunt'* (mănunchi), *plătangen* și *plătanger* (pătlagină), *cenușă* *cenușos* și *cerușă* *cerușos*. Alternarea formelor cu *n* și *r* o găsim și în cuvintele cu *r* primitiv (v. § 43). În cuvîntul *sînginel* (*sîngerel*) < *sanguinellum s'a păstrat *n* primitiv.

39. Una din trăsăturile cele mai caracteristice ale graiului oșenesc este reducerea lui *n* primitiv < lat.-nî- la *î*, dar cu nasalizarea destul de pronunțată a vocalei precedente. Astfel *-an-*, *-în-*, *-îh-*, *-or-*, *-ur-* < -annî-, -inî-, -anî-, -onî-, -unî- au devenit la Oșani: *-ăi-*, *-îi-*, *-îi-*, *-oi-*, *-ui-*, după cum se poate vedea din exemplele următoare: *ăi* (ani), *putrăgăi*, *st(e)regi* (steregie < *stirigineam), *yîie* (viie) < vineam, *calcîi* < calcaneum, *intîie* < antaneam, *rîie* < (a)raneam, *tămîie* < *thymaneam, (*purîi*, *cîi*; tot astfel suf. *-oi* < -oneum (*mușurîi*, *lupîie*, etc.). De asemenea în elementele ne-latine: *clăie* (comp. băn. *clăne*), *pustîie* (comp. băn. *pustîne*), *cimpîi* < *cimpoŭ, *bubîi* < *buboŭ, etc. — În *zîi* (vii) și *rămîi*, nasalizarea se explică prin influența formelor dela pers. 1^a *vinū* < venio, *rămînū* < remaneo, care au fost refăcute mai târziu în mai tot domeniul daco-romîn în *vin*, *rămîn*. — Găsim însă nasalizarea și în

cuvintele *trifoi* și *chêie*, cu derivatele *închêia*, *deschêia*, în care avem a face cu un fenomen de analogie; în cel dintii s'a făcut o confuzie între finala *-oi* și suf. *-oi*, asupra celuiilalt a influențat cuvântul *cui*, *încuia*, *descuia*, care prin sens nu se prea deosebesc de *închêia*, *deschêia*. — 40. O nasalizare a vocalei s'a întâmplat și în *griu* și *friu*, care reprezintă formele prețioase intermediare între *griu*, *friu* și ar. *grân(u)*, *frânu*, megl. *gron*, *fron* < granum, frenum. În Bicsad și Boinești au auzit și formele *griu*, *friu*, cu nasalizarea trecută pe vocala următoare (comp. și § 43).

41. O altă particularitate interesantă a dialectului oșenesc e trecerea regulată a lui *l* urmat de o consonantă la *l*, devenit *ă* în graiul celor mai tineri. Fenomenul s'a produs în toate cuvintele, atât în cele de origine latină cât și în cele nelatine. Astfel: *alb*, *aub*; *albastru*, *aubastru*; *albață*, *aubață*; *alfel*, *aüfel* (altfel); *altu*, *aütu*; *ascultă*, *ascuütă*; *baltă*, *baütă*; *całcui*, *caücui*; *całd*, *caüd*; *całdare*, *caüdare*; *całdură*, *caüdură*; *codobelc*, *codobeüč* (=melc); *colb*, *coüb*; *dulce*, *duüce*; *falcă*, *faücă*; *galbăn*, *gaübăn*; *găltan*, *găütan* (gitlan); *hołbat*, *hoübat*; *hołbură*, *hoübură*; *hułpe*, *huüpe*; *laolaltă*, *laolaütă*; *melc*, *meüč* (melc); *mułge*, *muüge*; *mułt*, *muüt*; *nalt*, *naüt*; *palma*, *paümä*; *paltin*, *paütin*; *pulbere*, *puübere*; *pulpă*, *puüpă*; *sălbatec*, *săübatec*; *salcă*, *saücă* (salcie); *scałdă*, *scaüdă*; *stăłpare*, *stăüpare* (=ramură); *șold*, *șoüd*; *tułbure*, *tuübure*; *ułmu*, *uümu*; *zvultur*, *zvuütur* (vultur), etc.

42. **R** inițial precum și *r* redus din *rr* (în cuvintele de origine latină ca și în cele nelatine) se pronunță de către Oșani ca *r*. Astfel: *rău*, *rêce*, *rid*, *riu*, *ripă*, *rață*, *rind*; *rădăcină*, *rășină*, *rătund*, *rășine*; *aruncu*, *car* < carum, *cuře* < corrigiam, *cuřind* < currendum, *fară* < terram, *çoră* (comp. alb *soře*), etc. — 43. **R** a fost înlocuit prin *n* în *fână* (fără) și *batîn* (batâr = barem). Alături de *lučafăr* se aude și forma *lučafin*, ba chiar *lučafi*, și tot astfel *maștači* alături de *maștacăn* (comp. §§ 38, 40). — 44. **R** a căzut în prepozițiile *cătă* (cătore), *înț'* (într'), *pin* (prin), *dinte* (dintre) și *dip(t)* < drept; de asemenea și în pronumele *noștă* (nostru), *noștă*, *vostă* (vostru), etc. S'a păstrat în *fărină* (făină).

45. **Z** se pronunță *dz* ori unde reprezintă un *d* primitiv sau *u*, *z* latini: *Dumnezău*, *amniadzădz*, *as-*

tădz, dzaci, dzamă < *zemam, dzele* (zale, pl. lui **za* < **zabam*), *dzic, dzuă, -edz* < -*izo*, *frundză, încăldzeșcu, mhedz, řidz* (*rizi*), *scădzut, sturdzu, tărdziū, (ü)ordzu, urdzit, vindz*, etc. De asemenea și în cuvintele următoare, parte de origine albanesă, parte necunoscută: *budză, buldz, călbadză, dzară, dzeș, dzirnă, grumadz și gurmadz, madzăre, pupădză, řadzămă, yiedzure*. În celelalte cuvinte de origine nelatină se pronunță *z*: *zare, zid, zăbăyit, păzeșc, zor(i), zadie, zalfă* (= guturai), *obraz, viteaz*, etc. În verbul *putredi* (putrezi) s'a păstrat *d* ca în limba veche.

46. **K'** a devenit mai pretutindeni *t'*, care trece mai departe la *tș* și apoi la *ř(i)* în rostirea celor mai tineri, cu deosebire dinaintea vocalei tonice sau final; *t'ēe; t'em t'emat, řiamă* (chiamă); *t'iag și řiag; t'etore; řăt'ită, řătšită, řăřită; părețe* (pereche); *urețe; deștis; řerunte și d'erunțe; aște și așteșe*, pl. *ășt'*; *řăștirat; řtiop; ot' și oři* (ochi); *curet'ū; morunt'ū și morunři; mușt'ū* etc. Cuvintele *k'iag* și *k'ēe* se pronunță pe alocuri cu *k'* nealterat.

47. **G'** s'a menținut intact, numai în unele locuri în cuvintele *ghindă* și *neghină* a trecut la *d'* (*d'inde, ned'ină, und'e*) și apoi la *dz* (*dzindze, nedzină*).

48. În loc de **J** inițial sau intervocalic se pronunță *ř* în cuvintele de origine latină: *řoc, řoi, řor* (jur), *řos, řugastru, řuncu, řunghii, řurincă, ařungū*, etc. Tot astfel și în *řumțate*.

D. ACCIDENTE GENERALE.

49. Accentul. — Următoarele cuvinte sînt paroxitone în graiul oșenesc: *goron* (gorun), *pomăt* (pomét), *spurcat* (spurcat), *sufulc* (sufulc, comp. suflec), *sughit* (sughit), *řadic* (řidic), *strein* (străin); *ředină* (grădină) e proparoxiton; tot astfel în *řingină* (gingie), formă de altfel foarte răspîdită.

50. Asimilația. — În formele *mununt'ū* sau *murunt'ū* (mănunchi) și *nimunui* (nimănu) s'a produs asimilația *ă - ū > u - ū*. — În cuvîntul *năroc* (noroc) nu s'a produs asimilația lui *ă* cu vocala tonică. — În următoarele cuvinte asimilația vocalelor a adus după sine și alterarea consonanțelor care precedau vocala asimilată: *k'irindar'ū* și *k'ilindar'ū* < *cărindar*, *sk'intēe* < *scînteie*, *ghindi*

< *gîndi*, *k'emeșă* și *k'imeșă* alături de *cămeșă*, *înk'epem* < *încăpem*, etc. — Asimilație de consonante s'a produs în *cotobatură* < *codobatură*; *gherunk'e* și *gherunt'e* (alterat mai departe în *d'erunt'e*) < *gerunche*; *ghîunghî* < *junghî*; *d'ind'e* (alterat mai departe în *dzindze*) < *ghinghe* < *ghinde*; *gici*, *gice*, *gicem*, etc. < *dzici*, *dzice*, etc.; *rărăuscă* < *lărăuscă* < *lăuruscă*, etc. — Asimilație vocalică și conșonantică s'a produs în cuvîntul *bocotan* < *bogătan*. În *veștedzi* (veșteji) nu s'a produs asimilația *ș-z* > *ș-j*.

51. Disimilația. — Casurile de disimilație sînt mai rare: *făreastă* < *fereastră*; *curastă* < **curastră* < **colastram*; *k'ilindarū*; < *k'irindarū* < *cărindar*; *turbure*, *tuūbure* < *turbure*. Se aude și *cleșri* alături de *creșri*.

52. Apocopa. — E o particularitate interesantă a graiului oșenesc truncherea silabei sau conșonantelor finale la unele cuvinte și'n deosebi la verbe. Astfel se zice *fa* în loc de *face* (se zice însă și *fă* probabil după analogia lui *dă*, *stă*), *fo* pentru *fost*, *mę* în loc de *meără* (merge), *treș* < *trece*, *tra* < *trage*, *coș* < *coță* (caută), etc., precum și în terminațiunea *-eș* < *-ește* dela pers. a 3-a sg. a ind. pres.: *trăieș* < *trăiește*, *loveș* < *lovește* etc. În prepoziții și adverbe apocopa e frecventă: *su* (supt), *cîn* (cînd), *dip* alături de *dipt* (drept = pentru), etc.

53. Protesa. — Casurile mai interesante de protesă le presintă formele *zvultur* sau *zvuūtur* (vultur), *zbičū* (bici), *sfrînsață* alături de *frumsață* (frumusețe).

54. Epentesa. — Pentru evitarea hiatului, mai ales între *a* și o altă vocală, se intercalează semiconșonanta *ū*: *da-ū-ar* (ar da), *fa-ū-ar* (ar face), *h'i-ū-ar* (ar fi), *arde-ū-ar* (ar arde), *da-ū-or* (vor da), *fa-ū-or* (vor face), *juca-ū-oī* (voi juca), etc. — Epentesa lui *r* s'a produs în forma *zespre* cum se pronunță la Boinești, pe cînd aiurea n'am auzit decît *zesppe* și *yiespe* (viespe).

55. Atracțiunea. — Trecerea lui *i* peste vocala, conșonanta sau conșonantele precedente se constată în cîteva casuri comune și altor regiuni: *cuptiōrū* < *cuptōrū*, *știōpt'it* alături de *ștop't it* (scuipat), *știmby* < *schimbī*, etc.

56. Metatesa. — Cuvîntul *grumadz* se pronunță și *gurmadz*. Din *lăuruscă* a rezultat prin metatesă *lărăuscă*, de unde prin asimilație *rărăuscă*.

Tipuri din Bicsad (în haine de sărbătoare).

Un interior oșenesc.

Tipuri din Răceșă (portul de toate zilele).

Tip din Moșeni.

Tipuri din Răceșă (în haine de sărbătoare).

II. Particularități morfologice.

A. SUBSTANTIVUL.

57. Terminațiunea. — a) Masculine. Substantivele formate cu suf. *-arius*, *-orius* presintă terminațiunile *-ar'ū*, *-er'ū* (*-er'ū*), *-or'ū*: *chirindar'ū*, *brumar'ū*, *făurar'ū*, *brăcinar'ū*, *morar'ū*, *purcar'ū*, *cireser'ū*, *cupțior'ū*, și după analogia acestora, *preer'*. Tot astfel, printr'o falsă analogie, *cer'ū* forma comună celor mai multe regiuni dialectale și limbei vechi. — Obicinuite în graiul oșenesc sînt formele cu *-e* la substantivele *berbece*, *șrice*, *purece*, *pîntece*, etc., dar *ghimp* în loc de *ghimpe*. — Terminațiune vocalică mai are *vădu*, reprezentantul normal al lui *viduum*. — b) Feminine. În locul terminațiunei *-ă* găsim *-e* în *grindine* < *grandinem*. — Au păstrat forma primitivă substantivele *are* (arie), *fune*, *aștse* (așchie), *bute*, etc. Terminațiunea *ę* (*ę*) e singura obicinuită în cuvinte ca *surce*, *rîndure*, *cățe*, *mășe*, *purce*, *ste*, *nuie*, etc. Forma *cure* dovedește că nu trebuie să plecăm dela un prototip **corella* (Pușcariu, Etym. Wb. 459), care ar fi devenit *cure*, ci trebuie menținută derivațiunea din *corrigia*.

58. Articolul. Casurile. — Articolul *-l* nu se aude niciodată: *omu*, *calu*, *bou*, etc. Tot astfel la plur. articolul *-i* s'a contras cu *-i* precedent, și s'a redus apoi în anumite casuri (vezi §§ 7 și 13) la *i*: *boi*, *saci*, *omeni*, *frați*, *împărați*, *sofi*, *bărbați*, *munți*, etc. — Gen.-dat. la subst. feminine se formează de regulă cu *-ii*: *lingorii*, *zgălb'd'ii*, *șecerii*, *tufii*, *morii*, *fărinii*, *sptinării*, *mamii*, *babii*; dar *casăi*, ceea-ce probează că reducerea lui *-ei* la *-ii* e posterioară trecerei lui *e* la *ă* după *s* (cf. §§ 5 și 17): s'a pronunțat întii deopotrivă *casei*, *mamei*, *babei*, etc., apoi *casăi*, *mamei*, *babei*, și mai tirziu *casăi*, *mamii*, *babii*. Numele de persoane în *-că* formează gen.-dat. sing. în *-chii*: *tătuchii*, *mîndruchii*. — Numele proprii masc. formează genit. cu art. *lu*: *lu Mihăiლა*, *lu Grigor*. — Vocativul la subst. masc. terminate în *-u* sau într'o consonantă se formează regulat în *-le*, dar accentul cade pe vocala care precede imediat: *moșule*, *codrûle*, *mîndrûle*. Aceaș terminațiune o are vocativul *tată'le* și voc. fem. *mamă'le*, ceea-ce pare a confirma originea bulgărească a acestei formațiuni (cf. Weigand, Jb. VI, 33).

59. Formarea pluralului. — Terminațiunea *-i* a dispărut atit la subst. masc. cit și la cele feminine: *fağ, dinț, găleț, țăr, cărnaț, grindeič, cămeș, uș, paș, mîndz*, etc., dar numai după *č, ĝ, j, ș, ț, z* și *ř*. — Subst. în *-b, -p* formează plur. în *-bzi, -ph'*: *porumbzi, bumbzi, luph', hulp', areph'*. — Subst. în *-stru* fac plur. în *-stri*: *ğugastri*. — Subst. în *-ță, -ză* păstrează această finală la plur.: *rață* (sg. ~), *feță* (sg. *față*), *budză* (sg. ~), *frundză* (sg. ~), etc. Tot ast-fel *văduă* (sg. ~). — Subst. neutre în *-r (-r̄), s, ț* formează plur. în *-ă*: *caără, pahară, hotară, oasă, brață, mață*, etc. — Cit privește pluralele caracteristice ale unor subst. feminine și neutre, e interesant de relevant: *căs* (sg. *casă*), *minuri* (sg. *mină*), *sore* și *sori* (sg. *soră*), *nore* (sg. *noră*); *capuri* (sg. *cap*). *Cale* și *vale* au pl. normal *căi, vâi*. Citeva subst. și-au refăcut sg. după plur.: *cires* (după pl. *ciresș*) iar de aci prin analogie fem. *cireasă* (pl. *ciresă*), *păstău* (din pl. *păstăi* sg. *păstăie*), sg. masc. *foi* (din pl. *foi* <sg. *foale*), *măș-tacăn* (pl. *măștacinî* <sg. **măștacin* din *măștăcinus*). Interesant e sg. *striget* (pl. *strigete*) format normal din *strig-* + suf. *-et* (comp. *urlet, gemet, suflet, tunet*, etc.), care a fost refăcut la noi și aiurea, după o falsă analogie, în *strigăt* (comp. *șipăt-șipete*); comp. și *leagăn*, pl. *legine*.

B. ADJECTIVUL

60. Puține observațiuni avem de făcut la adjective. E de remarcat păstrarea terminațiunei mai vechi *-orū* (*băutoorū, dătoorū*); — *tînăr* conservă vocala tonică nealterată la pl. și fem.; *tînără*, pl. masc. *tîneri*, pl. fem. *tînere*, ba chiar dim. *tînerel*; comp. de altă parte: *vînăt*, pl. masc. *vineț*, pl. fem. *vinete*; — fem. lui *rău* e *re*, pl. *rele*; fem. *sacă* se explică din masc. *șec* (cf. § 5), *stărpă* din *stărrp*; dar se zice *crață*, masc. *creț*, și de altă parte *întreagă*, masc. *întreg*. — Superlativul absolut mai adesea întrebuițat de Oșani este cel construit cu *tare*: *tare bun, tare rău, tare frumos*, etc.

C. PRONUMELE

61. Personal. — Formele obicinuite sint:
Sg. nom. *io; tu; iel, ie*.
dat. *mîiie, mî(i), (i)m; fiie, fi, (i)fi; lui, iei, i, i*.
acus. *mine, mă, m'; tine, te; iel, ie, (i)l, o*.

Pl. nom. *noi*; *voi*; *ieî*, *iele*.

dat. *noă*, *ne*, *ni*; *voă*, *vă*, *vi*; *le*, *li*.

acus. *noi*, *ne*; *voi*, *vă*; *ieî*, *iele* *i*, *i*, *le*.

Forma (*î*)*m* se întrebunţează numai înainte de o consonată sau *î*, iar *mî*(*î*) în celelalte poziţiuni: *mama-m pune*, *că-m cîntă mîie*, *îm spune*, *nu-m tribuî*, *că-m ieşti dragă*, dar *mîi-o spus*, *mîi-o rămas*, etc. — Formele atone se întrebunţează foarte des în urma verbului: *cunoşte-le?* (le cunoaşte?), *nu le lasă* (nu le lasă), *lasă ne* (ne lasă), *împlinitu-ţi-ai?*, etc. Interesantă e forma de acus. fem. (*î*)*ă*, pe care am auzit-o la Lecînţa, *audu-î-ă* (o aud), *vădu-î-ă* (o văd).—Formele reflexive sint: *sîne*, *şi*, (*iş*), *să*, *s'* întrebunţate şi acestea foarte adesea în urma verbului, *ducu-să* (se duc), *facu-să*, *prinsu-s'o?* (s'a prins?). Caracteristică e întrebunţarea pleonastică a reflexivului *s'o* *dusu-să* (s'a dus).

62. Posesive. — Se obicinuesc formele:

(*a*) *mîeî*; (*a*) *mîe*; (*a*) *mîei*; (*a*) *mîele*

(*a*) *tăî*; (*a*) *ta*; (*a*) *tăi*; (*a*) *tale*.

{ (*a*) *săî*; (*a*) *sa*; (*a*) *săi*; (*a*) *sale*.

{ (*a*) *lui*; (*a*) *ieî*; (*a*) *lor*.

(*a*) *nostî*; (*a*) *noştă*; *noşti*, (*a*) *noşti*; (*a*) *noşte*.

(*a*) *vostî*, (*a*) *voştă*; *voşti*, (*a*) *voşti*; (*a*) *voşte*.

(*a*) *lor*.

Posesivul se întrebunţează dese ori înaintea substantivului: *a noşti bărbaţ*, *a lor hăine*, *înt'a noştă pădure*, etc.

63. Demonstrative. — Am însemnat formele:

Masc. *ăiestu*, *ăiesta*, pl. *ăieşti*, *ăieştea*; — *ăiestuî(a)*, pl.: *ăiestor(a)*.

Fem. *ăiastă*, *ăiasta*; — pl. *ăieşte(a)*, *ăieşti(ia)*, pl. *ăiestor(a)*.

Masc. (*a*)*cel(a)*, pl. (*a*)*ciî*, (*a*)*ciia* şi (*a*)*ceî(a)*; — (*a*)*celuî(a)*, pl. (*a*)*celor(a)*.

Fem. (*a*)*ce*, (*a*)*ciia* şi (*a*)*ceia*, pl. (*a*)*cele(a)*; — (*a*)*ceiî(a)*, pl. (*a*)*celor(a)*.

Masc. *al(a)*, pl. *ăi(a)*; — *alui(a)*, pl. *alor(a)*.

Fem. *a*, pl. *ale(a)*; — *ăi(a)*, pl. *alor(a)*.

De asemenea şi compusele:

Masc. *îestalalt*; pl. *ieştealalt*.

Fem. *îastalaltă*; pl. *ieştealalte*.

Masc. *alalalt*, *ăialalt*.

Fem. *alaltă*, *ăialalte*.

De remarcat este întrebuițarea demonstrativului înaintea substantivului: *ala fečor* (feciorul ăla), *cela cap* (capul acela), *ceia fraș* (frații aceia), etc.

64. Interogative și relative. — Sînt aceleași ca în limba literară; e de notat numai întrebuițarea formei *carele* din limba veche: *carele-î mai mare*.

65. Nedefinite și perifrastice. — Găsim la Oșani aceleași forme ca în limba literară. De relevat numai: *nește* alături de *niște*; *nime* cu gen.-dat. *nimunuî*; *tăt* (tot), fem. *tătă*, pl. masc. *tăș*, fem. *tețe*; *nič-care* (nici unul); *pre-ce* și *orice* (vre-un, vre-o, oare-care), etc.

D. NUMERALELE

66. Cardinale. — Le pomenim numai pentru particularitățile lor fonetice: *un, ũ* și *õ, una, o*; *doi, doia*; *trii*; *patru*; *cinč*; *șasă*; *șapte*; (*ũ*)*optu*; *noia*; *dzece*; *unsprădzece*,... *patrusprădzece*, *cinsprădzece*, *șasăsprădzece*... *optusprădzece*... *cindzeč*, *șasădzeč*..., etc.; *tustrii*.

67. Ordinale. — Forma *intîie* se întrebuițează pentru masc. și fem.; celelalte ordinale se construiesc cu art. invariabil *a*: *a doile* (*a doia*), *a treile* (*a treia*), *a patrale*, *a cincele*, *a șasale*, *a șeptele*, *a ũoptale*, *a dzecele*, *a unsprădzecele*, etc. În versuri se întrebuițează uneori forma feminină în locul celei masc.: *dela noi a treia sat*.

E. VERBUL

68. Conjugări. — Treceri dela o conjugare la alta n'am constatat decît în verbele *a holbi* întrebuițat alături de *a holba* și în *a ursa* (a ursi) răspîdit și aiurea.

69. Presentul indicativului. — Conjug. fără sufixul *-ez* e deasă: *cin* (cinez), *îndepărt* (îndepărtez), etc., dar se zice *lucredz*. Printre cele conjugate cu suf. *-esc*: *înghișcũ* (înghit), *ștopăscu* și *ștoplesc*, *acrăscũ* în loc de *acresc*, refăcut după analogia verbelor în *-ăsc*, ca *urăsc*, etc. Se conjugă cu *-d, -t* (iar nu cu *-z, -ș*) verbele: *aud*, *văd*, *rîd*, *șed*, *prindũ*, *vîndũ*, *scot*, etc., la pers. a 2^a *audz*, *vedz*, *rîdz*, *ședz*, *prindz*, *vîndz*, *scoț*, etc. *Omor* face la pers. a 2^a tot *omor*. Verbul *a muri* se conj. *morũ* < **morio, mori, mōre*, etc.; *a ști* a păstrat

la pers. a 3^a sing. forma primitivă *ști* < *scit*. Verbele *a pune*, *a spune*, *a rămînea*, *a ținea*, etc. se conj. la pers. 1^a și a 2^a: *pui*, *spui*, *rămîi*, *fiu*, etc.

70. Presentul subjonctivului.— Verbele de a 2^a a 3^a și a 4^a conj. în *-de*, *-de*, *-te*, *-dzi* formează pers. a 3^a sg. și pl. în *-dă*, *-tă*: *să vadă*, *să șadă*, *să creadă*, *să ridă*, *să prindă*, *să vindă*, *să scoță*, *să audă*, etc. Dela *a veni*, *a ținea*, *a rămînea*, *a pune*, etc: *să zîie*, *să fiie*, *să rămîie*, *să pîie*, etc. Dela *a sta*, *a da*, *a lua*, *a peri*: *să steie*, *să deie*, *să ieie*, *să p'ie*.

71. Imperativul.— Forme deosebite: *grij!* (= bagă de samă), *vină!* (vino), *placă!* *păș!* (= du-te), *blem!* (= să mergem) păstrat și aiurea < *ambulemus*. — Imperativul negativ în *-reș* e des usitat: *nu facereș*, *nu lucrareș*, etc. După analogia acestor forme s'a refăcut chiar o formă în *-rem* pentru pers. 1^a pl: *nu facerem* (= să nu facem), etc.

72. Participiul.— Se aud adesea forme de participiu cu *-ă*, mai ales în timpurile compuse cu auxiliarul *a fi*: *să h'i murită*, *m'am fo[st] dusă*, etc.

73. Infinitivul.— Formele netrunchiate ale infinitivului se întrebunțează totdeauna în construcțiune cu *de a*: *de a scoțere*, *de a vulturare*, *de a tăiere*, etc., acolo unde limba literară întrebunțează de obicei construcțiunea *de* + participiul (*de scos*, etc.)

74. Imperfectul indicativului formează pers. a 3^a sg. și pl. în *-a*, *-e*, *-e*: *oînta*, *pune*, *audze*, *păze* (cf. § 13); rar forma de imperfect fără *-m* la pers. 1^a sg.: *ave* (aveam), *mă duce*, etc.

75. Imperfectul subjonctivului se formează cu *să h'i* urmat de participiul în *ă*: *să h'i vădzută*, *să h'i luată*, *să h'i măritată*, etc.

76. Perfectul simplu se întrebunțează rar și e pe cale de a dispărea cu totul. Terminațiunea la vorbele de conj. a 3^a e *-șei*: *prinșei*, *dusșei*, etc. Perfectul compus se construște cu *am*, *ai*, *o*, *am*, *aș*, *o*, care foarte adesea sint postpuse verbului: *dizs-o cătă mine*, *spusu-ș-am*, etc.,

77. Mai mult ca perfectul se formează prin perifrază *m'am fo[st] dusă* (= mă dusesem), *s'o fo[st] sculată* (= se sculase), etc. Am auzit însă și forma *incă nu însărasără* (incă nu înserase) cu întrebunțarea ca-

racteristică a terminațiunei dela pers. a 3^a pl. pentru pers. a 3^a sg.

78. Viitorul se construiește cu formele: *oi, (i)î, a, om, eș, or: oi be; îi crește, d'îi vede, t'îi aduna, cu mine-î face; a căpăta; om afla; eș prinde, or sări.*

79. Condiționalul prezent se construiește regulat cu formele *aș, ai, ar, am, aș, ar*, dar se aude rar și forma *are* în loc de *ar* mai ales la pers. a 3^a sg.: *are fura, are purta.*

80. Condiționalul trecut se formează cu *am vut, ai vut, o vut, am vut, aș vut, o vut*, urmate de infinitiv: *de am vut ști* (= de aș fi știut, de am fi știut), *de s'o vut mărita* (= dacă s'ar fi măritat), etc. Se întrebuițează însă și construcțiunea *aș h'i* (*aș si* și *as si* prin asimilațiune) + participiul: *ș'as si dată, și s'o si sfarmată* (= și s'ar fi sfărâmat), etc.

81. Verbe isolate.

Bea: *beș, beî, be, bem, beș, beș; să beie; inf. a be.*

Căuta: *cot, coș, cota, cotam, cotaș, cotaș; să cote; inf. a cota.*

Crăpa: *crăp, creph', crapă, etc.; să crăpe.*

Curge: *cuș, cuș, cușă, etc.; să cușă; partic. curs; inf. a cușă* (= a alerga).

Desfăca: *desfac, desfaci, desfacă, etc.; să desfece.*

Fi: *sînt* și *-s, iești, iește și îi, -i, sãm* < *sîmus, săt, < sîtis, sîmt* și *is, -s; să h'iu* (*să siu*), etc.

Imbrăca: *imbrac, imbrecei, imbracă; să imbrece.*

Încăpea: *încăp, începh'; încape; să închepe.*

Innota: *anot, anoș, anota, etc.*

Junghia: *ghiunghi, ghiunghi, ghiunghie; să ghiunghie.*

Lăsa: *las, leș, lasă; să lesă.*

Lua: *ieș, ieî, ie, luam, luaș, ieș; să ieie.*

Merge: *mărgü, meș, meș, meșam, meșăș, mărgü; să margă; imperf. meșeam; perf. am mărsü; inf. a meșă.*

Mînca: *măncü, mîninci, mînincă, etc.* ca în imba literară.

Ploua: *ploă, o ploiat, a ploia.*

Putea: *poci, poș, poșe, etc.*

Rupe: *șump, șumph', șumpe, etc.; să șumpă; șrupt; inf. a șumpe.*

Sedea: *șed, ședz, șede, etc.; să șadă.*

Speria: *șpaiü, șpai, șparie, șpareat.*

Trimitte: *tremăt, tremeș, tremește; să tremată; tremăs.*

Ucide: *ucig, ucidz, ucide, etc.*

Usca: *usc, uștî, uscă; să uște.*

Vrea: *vrëu, vrëi, vrë, vrem, vrëș, vrëu, etc.*

Zice: *dzic, gici, gice* și rar *ice, gicem* și *icem, giceș* și *iceș, dzic; dzis; inf. a gice.* Formele cu *g-*, pe care le întâlnim în limba veche în Codicele Voronețean și Psaltirea Scheiană și izolat în câteva documente ¹⁾, au rezultat prin asimilațiune: *dz — ě > ĝ — ě.*

F. ADVERBE

82. Vom cita numai pe acelea care se îndepărtează întru citva de formele limbei literare:

adăunădz (deunăzi), *adinte* (= adineaori), *airea* (aiurea), *alaltăminî* (poimiine), *amintrele(a)*, *amû* și *amuia* (acum), *așrea* (cite, odată, altă dată; *așrea... așrea*, cind... cind), *așe* (așa), *astară* (diseară), *așfel* (altfel), *călărește* (călare), *can* (cam), *cătlin* și *cătigan* (incet), *docale* și *docăliță* (odată), *încătro*, *minteni* (=îndată), *necări* (nicăieri), *nemnică*, *pe* (prea), *petutindenea*, *tuma* și *tomna* (tocmai) etc.

G. PREPOZIȚII

82. Sint de remarcat formele:

a (la: *a șore, a umbră*), *cătă* (cătore), *dint'* (dintr'), *dipt* și *dip* (= de, pentru; vr. *derept*: *dipt aceia, dipt un struș, dip ce*), *înt'* (intr'), *pin* (prin), *pingă* (pe lingă), *pîntru*, etc.

H. CONJUNȚII

83. Nu sint de relevat decit formele:

deb'e (abia), *meghiș* (=totuși), *o* (sau), *și*, etc.

I. DERIVAȚIUNEA

84. Formațiunile diminutive cu sufixele *-oc, -uc(ă)*, *-uș(ă)* sint mult mai frecvente decit în limba literară:

¹⁾ Cf. *Archiva istorică* I, 13; Iorga, *Studii* XIII, 136; *Doc. Bistriței* I, 24, 41, 72, etc.

dîmboc; frătîuc, măsucă, nepotucă, pititeluc(ă), sorucă; furecuță, găuruță, ȝuncuț, lăduță, oluț, pruncuță, scăunuț, etc. E caracteristic suf. compus *-otean*: *prunco-tean, slăbotean*. — Sufixului *-oi* din limba literară îi corespunde *-ōi*, lui *-oaică* forma simplă *-ōie*: *fățōi, măsōi, mirlōi, rățōi, lupōie, ursōie, etc.* — Cit privește derivațiunea verbală, sînt de remarcat numeroasele formațiuni fără *in-*: *bătrîni, plini, pușcă, tilni, timptînă, etc.*

TEXT E

I

DE ZGAIBĂ

Spată albă pe albă,
 Neagră pe neagră,
 Bubă de noșă neamuri,
 Bubă pe mînrătură,
 Bubă pe strigătură,
 Și pin dedeot ũ
 Și pe mîncare de strigă,
 Acolea nu te-aliptî,
 Că [cutare] nu te poțe sălășlui,
 Că mînîncă ptîtă cenușosă
 Și be apă tulburosă.
 Ieș din creerii capului
 Și din fețele obrazului
 Și din brața
 Și din mața
 Și din țete 'nchieturile
 Și din țete çontile
 Și te du în codrii pustii
 Unde cocoș negru nu cîntă,
 Miță neagră nu mîaună,
 Acolo-s çute grasă, săușosă.
 În codrii negri pustii,
 Acolo te-oî sălășlui
 Pe tine bubă rē.

Tirsolț — Larin Ioneasă Văduia, 60.

II

Doi ai și două luni om slujă pe-aicea ca cotună.
Tata și mama o murit, io nici nu-î știu, așe de mi-
titel am fost. Mînie tare rău mi să strică irima, tare rău
facu că mă ducă departe.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

III

Ducu-să țătanele,
Și rămîn cocoșele;
De cocoșe-a h'i ce-a h'i,
Da țătanele-or bolondzi.
Mere-ș Neamțu șuerînd,
Coconi pe gos plingînd.
Staț, coconi, nu vă plingeț,
Că ș'aici coconi trăiesc.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

IV

Noi coconi sãm supăraț
De cîn domni ne-o ġurat
Pe trii ai ș'un ġumătate,
Că n'avem cotare 'n sat.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

V

Bună-i apa pe-aicea,
Poțe h'i că nu-ū-oī be;
Bănuiescu-m ce să fac,
Că mi-i de dus dint'a nos[t] sat,
Că mi-i de dus la țară nouă
Și v'oi lăsa lumea vouă.
Și mi-i de dus a cotuni,
Dòmne, rău ne-or bate Domnii.
Bate, Dòmne, Neamțu'n drum
M'o luat și n'am fos bun.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

VI

Pe la noi pruncile fură
Cite un p'ticuț de gură
Nu să uită că spîndzură.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

VII

Fost-o lumea ș'a h'i iară,
Numa capu să nu p'tiară.
Fost-o lumea ș'a mai h'i,
Numa de ne-a tribui.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

VIII

De-atîta-s cu voie bună
Pină-s cu palinca 'n gură.
De-atîta voie bună am,
Nici o voie nu-m pocî fa
Dacă nu-î aici mîndra.
Supăratu-s de și mofû
După fețe din Virșorû;
Și'n cătane de m'oî duce
Ș'acolo-î guriță dulce.
Na, cocoșe, pușca'n brață
Si te prinde ș'o învață,
Că de nu-û-om învăța
Păumi și pumni om căpața,
Și de uret'e v'om tra[ge].
Nu vă supărați nemnică
Că ș'acolo trăiesc cu p'tită.
Coconi ca'n Cămărzana
Necăirea n'ai afla.
Supărarea cu năcaz
Duce ruja din obraz.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

VIX

Nu-î ca Andriș, ceteraș,
Ceteraș ca aïesta

Necăirea n'om afla.
Andriș cu cețera lui
Fă pe voie h'ie-cuî.

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

X

Țumel, ce-î, ce-î ?
Scrofă cu purcei,
Țiță sug,
In tufe fug. [Șoricele].

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

XI

Țumel, ce-î, ce-î ?
Mare ca casa
Dulce ca mîșerea
Acru ca h'erea. [Nucu].

Cămărzana — Roșcu Grigor, 21.

XII

Să știu me (= merge) cu coșa'n fit
Cum știu țuca prunca'n flit,
Să știu țipa coșa'n iarbă
Cum știu țuca prunca'n fleaucă.
Știu că nu mi-î bănuî
Numa dip' gura mindrii,
Că mă duc a cotuni.
Dacă m'or tunde pe cap,
Poci h'î popă și diiac.
De m'or tunde și pe frunte,
Poci h'î popă h'iești-unde.

Cămărzana — Mihoc Ion, 21.

XIII

Țiganu s'o dus cu răcii la solgăbirău delă Domnu
notarăș. S'o 'ntimplat c'o hodinit ling' ori-ce apă, da iel o
vădzut răcii acolo în coșarcă cum să căznescu. Da iel o
dzis cătă răci: „de-aț h'î așe de bunî să m'ascultaț, că io

v'aș neputsi în apă să vă răcoriți". Î-o țipat în apă. Atunci Țiganu s'o culcatu ș'o adurmîitu. Dacă s'o sculat, o strigat răcii să yîie afară din apă. Da răcii n'o ieșit din apă. Țiganu ar me (=merge) la solgăbirău, n'are cu ce; tăt o mârș, da n'o avut ce să-i deie, numa coșarca golă și cartea dela notarăș. Solgăbirău, dac'o citit cartea, o spus: „unde-s răcii, Țigane, că aicea-î scris o sută de răci?” Da Țiganu o răspuns: „cit i-am cotate, n'am știut că-s în carte, am credzut că-s în vale”. Solgăbirău o dzis: „aicea-î scris numa cit s'o tremăs, da nu-s acolo”. Țiganu o spus numa atîta: „bd'ine că-s acolo 'n carte”.

Cămărzana — Grigor Glodorean, 35.

XIV

S'o 'ntimplat odată c'o durmîit un Țigan în capătu satului sup cruce. O yinit un vînt și s'o 'mburdad crucea pe dînsu de i-o rupt mîijlocu. O poftit pe popa să-l spovedească, și popa i-o dat să sărute crucea. Da Țiganu o dzis: „vai! dōmnule pārinte, lasă-mă, că și aîasta a h'i tăt așe de păgină cînd a crește mare ca ș'aceia din capătu satului care mîi-o rupt mîijlocu.

Cămărzana — Ștefan Berindei, 20.

XV

Rōgă-te la clopotafū
Ca să sune clopotile,
Să rāsune dealurile
Să să stringă neamurile.

Cămărzana — Ștefan Berindei, 20.

XVI

O dzis un solgăbirău cătă un popă ca să pūie trii sute de nucī c'a căpăta trii sute de corōne.

Popa o pus nucīi ș'o mārșu la solgăbirău după corōne. Solgăbirău o 'ntrebat: „prinsu-s'o nucīi?” Popa o răspunsū că nucīi s'o prins, și placă la solgăbirău să-i cōte nucīi. O poftit corōnele. Solgăbirău o spus: „așteaptă că a fōdi nucīi și fōda a h'i a dumitale”.

Cămărzana — Grigor Glodorean, 35.

XVII

Popa o adus în Cămărzana un clopot fână de știrea ȝmenilor. Clopotu dacā l-o ridicat sus, ȝmenii n'o fost învățat cu glasu clopotului, ș'o dzis cātā popā cā l-or pune în clopot și l-or trāmete la Șopron de unde l-o adus, cā ȝmenii o dzis cā clopotu-ī ungurescū, nu ruminescū. Popa o mārșu la beserecā înt'o Duminecā și dupā cī-o ieșit dela slujbā o vestit în beserecā cā cinī-a grāi în potriva clopotului, a muri. Ș'aceia s'o și 'ntimplat, cā din acei mai guriș o murit unu. Atunci popa iar o vestit în beserecā cā de nu s'or întorče cātā glasu lu Dumnedzāu, tāt or muri. Atunci o murit și ațtu, apoi dinte ieī o yinit și s'o 'mpăcat ș'o plătit clopotu.

Și popa o adus un injelefū s'o măsurat clopotu ș'o dzis cā-ī ruminescū, nu ungurescū, cā nu gice: „*buză kenyér*“, ce „*pt'itā de mālai*“.

Cămărzana — Grigor Glodorean, 35.

XVIII

Un Țigan o mārș să să spovedeascā. O cāpātat canunu să să rōge de o sutā de orī la mnelușelu lu Dumnedzāu. Da Țiganu nu s'o rugat. În anu urmātofū iarā s'o spovedit. — „implinitu-ț'ai canunu?“ Țiganu o rāspuns: „īncā nu!“ Popa o dzis: „īmplinește-ți-l aicea naintea mea canunu din anu trecut, ș'apoi iarā te spovedesc“. Țiganu o 'nceput să să rōge: „berbēcele lu Dumnedzāu, care an ai fost mnelușel, rōgā-te la tatāl cerescū să-m ierte purcelu cel furat“.

Cămărzana — Ștefan Berindei, 20.

XIX

O fost un viteaz mare Pinteā acela. O avut pigniță la Conja, ș'o avut noūadzeci și noūā de feciori, cu ieī o fost o sutā. Apoi dupā aceia o 'mblat pe țarā ș'o 'mblat pe lume cu ieī. Cind o avut împāratu nevoie cu ațt împāraț, atunci l-o agiutat Pinteā, o mers în agiutorință. Unde s'o dus tāt o 'nvinsū pe toț împārați. Plumbū nu i-o prinsū. Apoi s'o dus la perirea lui; l-o pușcatu 'n Baie-Mare. O avut o drāguță și l-o pușcatū cu trii cūie din potcovā și cu trii grāunță de grīu de primāvarā.

Racșa — Bābuț Ion, 63.

XX

Ma hăt dăunădz o iîșit un miț tare rău și s'o tilnit acolo cu un leu mițu. Apoi leu o 'ntrebat:

— Ce iești tu?

— Miț.

— Da ce iești tu de iești așa rău, unde ședz tu?

— Iaca 'n sat cu omeni, o dzis mițu.

— Da cum is omeni aceia, răi-s tare?

— Ba nu, da nu-s sănătos io din lontru, o dzis mițu.

— Aș ibd'i să-i văd, o dzis leu câtă miț.

— Arătațu-i-o! să-i vedz, hai cu mine, o dzis mițu.

Da s'o dus la drum, apoi o yinit un fecior tinăr pe drum.

— Dără, gice, aieșta-i ũom?

— Ba nu, o dzis mițu, a h'i de-amu înainte.

Apo o yinit un moșu bătrîn.

— Dără, gice, aieșta-i ũom?

— Ba nu, că aieșta o fo pân'amu.

Apo o yinit un cotună hormeghiescu călărește cu sabd'ie și cu piștișle. Da o dzis leu:

— Aieșta dără-i ũom?

— Aieșta-i ũom.

Apoi leu s'o dus să-l vadă de-aprope. Apo cotuna o scos un piștișlă din teacă și l-o pușcat între ot' la leu. Leu s'o făcut mai aproape să-l vadă mai b'ine. Apo o scos sabd'ia din teacă, apoi tăt o dat pe leu până s'o dus tăt păru pe leu. Apoi s'o dus la mițu, o dzis:

— Ei, ba răi-s omeni! M'am dus să-l văd și m'o ștopt'it între ot'. Apoi o scos o limbă lungă și pe unde m'o lins tăt păru s'o dus de pe mine.

Racșa — Băbuț Ion, 63.

XXI

Frunză verde de buior
Nici la toamnă nu mă 'nsor;
Am o mindră tinere
Și-m dă gură cind oi vrę.

Negrești — Pop Mihaï, 21.

XXII

Tu mindră de lingă vale
Nu-ț ține rînduțu mare
Și te lasă 'n mułtă trudă
După cit te miü la ciurdă.

Negrești — Pop Mihaï, 21.

XXIII

Supărată-i și mindra
Că n'are cu cine be,
Are-o leac' de băutură
N'o poate be singură.
Duce-m'oi și n'oi yini
Să văd cine m'a dori,
De m'a dori lelița
Io pe-aici oi înturna.

Negrești — Pop Mihaï, 21.

XXIV

Și popa și pătrupopa
Tătu-ș ține cite optu;
Da și domna preuteasă
Tătu-ș ține cincî o șasă.

Bicsad — Pop Ion, 22.

XXV

Mută-ț, lele, patu iară
Unde-o fost și astă vară,
Că de nu ți li-i muta
Și patu ți l-om sfărma
Ăfar' de nu te-om afla.

Bicsad — Motică Toder, 20.

XXVI

Cin mă duc la beserică
Prunca pop'tii cea mai mñică

Să țipă și mă' nșielică;
A diiacului hunșfată
Să țipă și mă sărută.

Bicsad — Motică Vasii, 20.

XXVII

Tăt mă tem că nu-î ave
Drăguță la moțtea me.
Să sie lelea cu minte,
Cindu-î muri să mă cinte
Cu trii dzile mai 'nainte.

Bicsad — Motică Vasii, 20.

XXVIII

Domne, bate-mă să dzacū
Înt'o gredină cu macū.
Domne, bate-mă să mořū,
Înt'o gredină cu florī.
De cine mni-e mniie dor,
De-aicea-ī can depārcior.
De cine mni-e mniie jele
Nu pe-aiește locuri șede.
De cine mni-ī dor și b'ine
Așteptu-l și nu mai zine.
Dzua nor și noștea noor,
Cum petrec noștea pe dor;
Dzua nor și noștea șele,
Cum petrec lumea cu jele.
De cine mni-ī dor și-m place,
Nu mă cōtă ce-oī mai face.
Dorule de pe cimpt'ii,
Agodi-te-aș nu mai zii.

Bicsad — Pop Iōn, 22.

XXIX

Întrebat-am de popa:
— Slobodu-ī a 'mbla sara
Pe colo pe la mindra?
Da popa o dzis așe:

— Slobod, cocon, cit ei vre
Numai cu omeñiie.
Cui i-e uritã lumea
Pũie gard pe lingã ie.
Șo 'ngrãdeascã cit a vre,
Cã mñiie nu mñi-i uritã
Șoi ține-o dezgrãditã.
Intrebat-am de lelea:
— Sã mã duc la ie noptea?
Da lelea o dzis așe:
— Cind oi mefe pe la ie
Sã am grijã de cufe
Cã tãtã-ũ-or dirãie.

Bicsad — Moticã Toder, 20.

XXX

La cite le dzic Mãriie
Tețe mi-s drãguțã mñiie,
Mindrii mele-i dzic Mãriie,
Mine-sa flore roșie;
Mindrii mele-i dzic Anuțã,
Cum sã cade de drãguțã.

Bicsad — Moticã Vasii, 20.

XXXI

Dzi, Gheorghie, cite-o leac',
Pãn'a si frundzã pin fag.
Dzi, Gheorghie, cite-un pțic
Pãn'a si frundzã pe cimp.
Dacã frundz' a bãtrini,
Ne-ai gice nu te-oĩ serti.
Codrule, frundzã rãtundã,
Fã-m și mñiie-o leac' de umbrã,
Și mñiie și mindruchii
C'amu tare ne-om umbri;
Cã umbrã de nu mi-i fa,
Și frundza țĩ s'e usca.

Bicsad — Moticã Vasii, 20.

XXXII

Cocu-să struguri 'n zîie,
Lelița mi-î pōrtă mîiie.
Cintă cucu 'n par de zîie,
Iel cintă de pribăgiie,
Io nu știu că-m cintă mîiie.
Cintă cucu la pădure,
Cel ce-o furat să mai fure,
Pe păgubaș să-l spindzure.
Să știu cînta ca cucu,
Nu m'aș mai munci cu lucru,
Ce-aș îmbla din crancă 'n crancă
Ș'aș cînta cite o leacă.

Bicsad — Motică Vasii, 20.

XXXIII

Pe vremea 'mpăratului Eliazar s'o ascuns șorele și luna. Ș'o avut împăratu acela trii feciori, ș'o dzis că la acela i-a da giuimate împărăție la care a afla șorele și luna. Ș'o dzis cel mai mare că iel să 'nvoie la aceia s'o afle. Da o dzis cătă tată-său să-l imbrece cu haîne albe și cotunii lui și pe iel, și cai albi, care să vadă de iei ca de șore.

Și s'o luat și s'o tăt dus pină ce-o 'noptat. Și s'o lăsa de mas pe-o cimptiie. Și 'ndatăș cit s'o pus gios, o audzit ceva răhnet mare, și s'o dus să vadă ce-i. Ș'o vădzut că-i un cerb în gura unui balaur. Ș'așe s'o spărieț cit tăt o 'mplut lumea, de-ab'e o fost doi laolaltă, și s'o dus pân' acasă la 'mpărat. O spus ce-o pățit.

Atunci celalalt de mîijloc o dzis cătă tată-său:

— Nu-i de treabă frate-mneū, tată. Imbracă-mă pe mine cu cai negri și haîne negre, să sie nopte pe unde m'oi duce și dzuă, că io le-oī afla.

— Și s'o tăt dus și ala fecior. Și iar o nemerit și ala fecior chiar în locu ala ce-aū măsăluit celalalt fecior. Și iar o audzit ceva larmă ș'aieșta, cit așe s'o spărieț că tăt s'o 'mplut lumea. Ș'o mărșu la tată său, la 'mpărat, ș'o spus că ceva dobitoc i-o spărieț cai cit nu i-o mai putut opri.

Atunci cel mai mnic fecior o dzis cătă tată-său:

— Tată, spusu-ț-am că nu-s de treabă ceialalt feciori

a tăi. Ț-am spus mai 'nainte că io de nu le-oī afla șorele și luna, nu le-or afla nici-care.

Și s'o luat și s'o dus acel mai mńic și și pe-acela l-o spărieț dobitocu acela care o spărieț pe ceialalt feciori. Ș'o rătăcit pint'un deal ș'o dat de-o babă că șede int'o căsuțā mńică în dealu' nt'alt pustii. O dzis:

— Năroc bun, mătușā.

— Dzuā bunā, fārtate.

Da o dzis baba:

— Bun năroc te-o bătut că mńi-ai dzis mătușā.

— Și pe tine bun năroc te-o bătut că mńi-ai dzis fārtat, că Ț'aș si datā o 'mproșcatā, de și ușa Ți s'a si fārmatā.

Da o dzis baba:

— Dupā ce te pōrtā păcatele pe-aicea pin deal pin-t'aiste pustii?

— Da că-i bai, babā, că vādz că nu-i nici șore nici lunā, și tata vrē ca să deje giuμαtate împārāȚiie cui a afla șorele și luna.

Atunci o dzis baba:

— Hei, fārtate, io am trii feciori, un Mihāilaș, ș'un Țōderaș, ș'un Petre tare frumos, și de nu or afla aceȚia, nu le-a afla nimeni.

— Da unde Ți-s fecioriī, babā?

— A hāitui.

— Ce-i hāituit ore?

Da o dzis baba:

— Sā prindā ceva galițā bune de-minca.

Și'n besedzele acele o și zinit tustrii fecioriī, ș'o dzis că iei să prind c'or afla șorele și luna. Numai să le deje cai și să margā și fecioru 'mpāraturui cu iei.

Și s'o luat și s'o dus Mihāilaș, Țōderaș și cu Petre cel frumos, și s'o tāt dus până 'nt'un deal ș'o și audzīt sbd'erind cerbu în gura bālaurului. Atunci Mihāilaș cu raȚi lui o sārīt la bālaur. Cerbu, cum o dat cu ot'i de ei, o dzis:

— Mihāilaș, scōte-mā din gura bālaurului aiestui spūr-cat, că de-un an mă tāt căznește, că vrē să mă 'nghitāscā și nu mă pōte, că mi-s mari cōrnele. Tāie bala a spūrcatā de pe mine, să ies din gurā de la iel, că io știu dupā ce imblaȚ voi.

Atunci bālauru o dzis:

— Ba nu, ce Mihăilaș, lovę cornele cerbului ca să-l pocî înghiți.

Atunci cerbu o dzis:

— Mihăilaș, taie bala a spurcată de pe mine, că io știu că imbli după șore și după lună ca s'o afli, că io te-oî îndrepta că unde să le coț.

Atunci Mihăilaș odată o tăiet șaauru. Atunci cerbu odată o săritu și s'o dat de trii ori peste cap și s'o făcut din iel un fecior frumos. Șo dat mina cu Mihăilaș și s'o giurat că să sie fraț până la mörte, că l-o scos de la perire.

Și iel i-o dzis:

— Șorele și luna le-o 'nghițit doi fraț de-a mnei. Da tare cu greu i-ei prinde, că-s mai tari decit cerbu cel mai mare. Și dacă i-ei prinde, îi omor și taie irima 'n iei, că 'n irimă la iei afli șorele și luna. Da te du la podu cel de sier de sub dealu codrului și ședz acolo până mniadză-nopte. Și bagă de samă că cind a zini, a tremura drumu că tare multe sierî a aduna înaintea lui. Și stăi la pod și nu sări naintea lui până n'or trę țete sierile, că iel a si dinapoia lor.

Atunci Mihăilaș i-o băgat pe ceialaț, șoți sup pod și iel o stat pe pod șo stat călărește cu sabdzia 'n mină. Și cind o fost în mniadză nopte o și auzdit că trămură drumu. Atunci Mihăilaș o strigat pe cea fraț șo sărit înaintea lui. Atunci cerbu o dzis:

— Mihăilaș, Mihăilaș, da amu pe ce ne-om da, pe tăiete o pe-aruncate, că te vād că vrei a bate?

— Vreș dară, măi färtate.

Atunci Mihăilaș i-o ș'apucat capu cu sabdzia ș'odată l-o belit, șo cotate în irimă la iel, și n'o aflat nimnică..

Atunci o 'nturnat la cerbu care l-o scos de la șaaur șo dzis cătä iel:

— Ce mă adătuiești, frate, ca să imblu după nemnică, c'ai dzis că-m iești frate giuratü.

Atunci cerbu o dzis:

— Io nu te-adătuiescö, frate, da coță că io trii fraț am. Și n'am bai dip'ce i-ei omori pe tustrii, că iei o știut că io-s în gura șaaurului de un an și nu m'o cotate. Da io-ț spui să te duci la podu de aramă că ti-i aduna cu celalalt frate a mneü. Da grij! că acela-i cu trii căpurî și pe tustrii v'a înghiți de-odată, și pe tine și pe frați tăi.

Atunci Mihăilaș s'o luat și s'o dus până la podu de aramă. Și cind o fost în mniadză-nopte o ș'auzdit că tră-

mură drumu, așa adună sîeri cu dînsu. Atunci Mihăilaș o și sărit la iel ș'o dzis cătă iel:

— Hei, frate și fîrtate, da amu pe ce ne-om da pe tăiețe o pe-aruncate?

Atunci cerbu o dzis:

— Nicî mă tem de tine pe tăiețe, nici pe-aruncate.

Și s'o prins pe-aruncate și nu s'o putut fa nici-unu nemnică. Atunci Mihăilaș o dzis cătă iel:

— Stăi tu de dzece paș de la mine mai încolo.

Atunci în besedzele alea s'o și rēpedzit frați lu Mihăilaș cu sabdzia la cerb și i-o și tăieț două capuri de-odată, și la altă rēpedzită i-o tăieț și cela cap; ș'odată l-o belit ș'o tăiețu'n irimă la iel. Atunci la cea dintîie tăietură o și zburat luna din irimă de la iel. Și s'o bucurat tăț, ș'o băut, ș'o mincat. Și s'o dus la podu de oțel și s'o 'nțales ei la olaftă că cum să-l prindă pe ala zmău, că ala o fost cu cincî capuri. Atunci Mihăilaș s'o pus să hodinească cu frați lui, și cînd o fost în mîiadză-nopte o și aūdzit că zine cum zin trāznetele. Ș'odată s'o spărieț Mihăilaș, ș'o dzis:

— Să sārîm la iel numai noi tustrii și ceilaț, soți ce-î avem să șadă sup pod și să pūie o oă cu singe la foc, și să bage de samă că cînd a trē singele peste oă, atunci să saie și iei afară de sup pod, că atunci perim și noi.

Ș'odată cînd o fost în mîiadză-nopte o și sosit sîerile la pod și cu zmău acela. Atunci Mihăilaș o și sărit la iel. Da zmău de spaîmă o și săritu de cîndzeçi de paș cu spa-tele înapoi. Atunci Mihăilaș s'o dus la iel.

— Da ce-î, cine de zmău? Da amu pe ce ne-om da, pe tăiețe o pe-aruncate?

Zmău o dzis:

— Pe-aruncate, Mihăilaș.

Ș'odată s'o prins pe-aruncate ș'atîta s'o izbit pînă ce-o asudat de pe Mihăilaș sudorî de singe. Atunci Mihăilaș o dzis:

— Hei, frate, nu-î bdîne așe a să bate, da io m'oî fa o rōtă de oțel și tu te fă una de sîer, și tu te sui în cela vîr de deal și io m'oî sui în iestalaț vîr de deal, că aicea sîmt două dealuri și ne-om rēpedzi cătă olaftă, ș'a căruia rōtă s'a fărma, ala a si invîns. Și s'o rēpedzit mai de multe ori unu cătă altu. Atunci Mihăilaș o dzis cătă zmău:

— Hei, pretine, că sîeru numai să plește, da din oțel tăt sforgăci meș.

Atunci zmău o dzis:

— Ne-om prinde pe tăiețe, Mihăilaș.

Ș'atita s'o tăieț cu sabdzie, până s'o, făcut țină de singe până susuori. Atunci il învingea zmau pe Mihăilaș, ș'odată o sărit frați lu Mihăilaș la zmau și tustrii nu l-o putut omori, ce a 'nceput iară a-i tăie pe tăț. Atunci o mârș un frate de-a lu Mihăilaș la cealalt, soți sup pod ș'o vădzut c'aceia dormū. Ș'incitu i-o stirnit o și vădzut că tre șingele peste ołă. Atunci iute-o sărit la frate-său, c'o știut că mōre, dacă o vădzut singe. Ș'odată minioș o tăieț cu sabdzie și i-o și tăieț tețe capurile la zmau. Atunci odată l-o belit ș'o tăiatu'n irimă la iel, ș'odată o zburat șorele pe cerū. Și iei o'nceput a be ș'a să molătui de bucurie c'o aflat luna și șorele. Și s'o 'ntors pe drum voioș cătă casă. Și s'o dus pe la fratele zmailor pe la al ce l-o scos de la balaur ș'o vădzut că nu-i acasă. Da n'o cutedzat a 'ntreba de mă-sa că unde-i fecioru iei, și s'o făcut Mihăilaș un miț tare frumos și s'o băgat pe fereastră în casă.

Atunci boresle zmailor l-o prins pe miț ș'o prins a-l drăgosti, ș'o dzis cătă iel:

— Coțoru moșului, cel din dzile din cele tinere, că tuma așe o avut și tata unu cîn m'am măritat.

Atunci mama zmailor le-o aūdzit cum grăiesc de miț ș'o dzis cătă iețe:

— Ian aduceți-l încōce, că să-l văd și io.

Ș'așe o fost de bătrină mama zmailor cit nu vede de gēne, ș'o dzis cătă iețe:

— Înpingeti-m gēnele de pe ot' ca să vă văd și io mițu.

Și cind i-o gātat de 'mpins gēnele de pe ot', o și dzis baba:

— No, fețe, mițu aiesta-i cīnele de Mihăilaș, și v'o omorit pe tustrii bărbați voști.

— De, du-te, o dzis fețele, că nu să temū aceia de-un coțor ca aiesta.

Atunci o dzis a mai bătrină dinte iețe:

Io să știū că l-o omorit pe bărbatu-mneū, da m'aș fa o căldură mare 'naintea lor ș'o fintină lingă drum, și tăț or sări la mine ș'or be apă. Și care-or be, tăț or muri.

Cealaltă o dzis:

— Io să știū că l-o omorit pe-a mneū bărbat, m'aș fa un mār cu mēre aurite 'naintea lor și care-or mīnca din mine din mēre, tăț or muri.

A triia fată o dzis cătă mama zmailor:

— Îo să știu că l-o omorit pe-a mneiu bărbat, da m'aș fa un păr cu përe, ca care n'o mai vâdzutu de cînd îi lumea așe frumoșă përe.

Da o dzis baba:

— N'eț fa voi nemnică până nu m'oi scula îo.

Da Mihăilaș mițu o fugit cînd o aūdzit toțe aiștea.

Atunci fecioru babil, acei care l-o scos de la bălaur Mihăilaș, le-o aūdzit și iel că ce grăiesc, ș'o și sărit cu fuga după Mihăilaș, ș'o dzis cătă iel:

— Grij! Mihăilaș, că ian co[tă] ce-o dzis alea c'or fa cu tine.

— De c'aūdzitu-le-am îo că ce-o dzis iele. Că m'am făcut un miț și m'am băgat la iele în casă și știu ce vrëu să facă cu mine.

Da de iele nu mă tem, de nu s'ar indemna baba după mine.

Da te du ș'o 'ntreabă pe babă, că ce are gînd să facă iș cu mine.

Atunci o mărs cela la babă ș'o dzis cătă mă-sa:

— Da ce-î fa, mamă, cu Mihăilaș, că iacă ț-o omorit pe tustrii feciorii? Da nu-î pagubă după iei, că nici iei n'o avut baiu de mine, batîn c'o știut că-s în gura bălaurului.

Atunci o sărit baba la iel și i-o dat două pălmi peste obraz ș'o dzis cătă iel:

— Și tu stai cu Mihăilaș, da lasă că mă 'ndemn îo după iel.

Atunci fecioru babil o și mărsu la Mihăilaș ș'o dzis cătă iel:

— Grij! că s'a indemna mama după tine și te indeamnă la fugă, și grij! că de v'a agiunge te-a și omori. Da d'ii vede că te-a agiunge te 'ntorce înapoi și fugi până la mine că îo pân'atunci oi fa o casă de sier ș'oi înfoca o buzdugă de sier și i-om țipa în gură.

Atunci Mihăilaș ș'o luatū dzuă bună dela fecioru babil și s'o luatū pe drum. Și cînd s'o 'ndemnatū Mihăilaș pe drum, numai o leacă o mărsu pe drum și i-o și agiuns baba pe Mihăilaș ș'odată o vrut să-l omoră. Atunci Mihăilaș s'o 'ntors înapoi la fecioru babil cu fuga. Și cînd o sosit la fecioru babil odată s'o băgatū 'n casa ce de sier. Atunci baba așe-o zinit de minișă că cîndū o datū cu capu în păretele de sier, atunci o și dat cu ot'i de Mihăilaș.

— B'ine, Mihăilaș, amu și îo ț'oi tăie capu că și tu

ai tăietu capurile feciorilor mnei. Țipă-mni! în gură, dragu mamii.

— Așteaptă o leacă, mamă.

Și odată o luatū cu Mihăilaș buzduga ce infocată și i-o țipat în gură babii, și odată s'o și făcutū baba o coștă de oțel. S'o dzis fecioru babii câtă Mihăilaș:

Ț'oi fa din oțelu aiesta un cal tare frumos ca care n'o mai fostū de cindu-ī lumea. Și odată i l-o și făcutū lu Mihăilaș și s'o luatū pe drum Mihăilaș până la împăratu cu care o făcut tirgu să scoțā sorele și luna.

Și împăratu o avut o fată și i-o dat lu Mihăilaș de femeie și giumatate din împărăția lui o datū lu Mihăilaș. S'o făcut un praznic mare împăratu și l-o luat de ginere pe Mihăilaș.

Și poțe că trăiesc și astădz de n'o si muritū.

, Bicsad — Motică Toțder.

XXXIV

DE MĂRIN

Mărin de nouă dzile,
Mărin de optu dzile,
Mărin de șapte dzile
Mărin de șasă dzile,
Mărin de cinci dzile,,
Mărin de patru dzile,
Mărin de trii dzile,
Mărin de două dzile,
Mărin de o dzi,
Mărin de nici-o dzi,
Mărin de nici-un ceas,
Atita să h'ile durere
Citu-ī amu dimineață.
Descintecu mneū
Și porunca lu Dumnezăū.
Mărin de nouă feluri,
Mărin vinat,
Mărin galbăn,
Mărin roșiu.

Aicea nu te cocini,
Nu te sălășlui,
Că descîntecu mîneū,
Și porunca lu Dumnedzăū,
Atuncea să crești,
Cînd or crește pt'ietrile.
Atîta să hîie durere
Cîtu-î amu dimineață.

Bicsad — Bandrea Măriie, 70.

XXV

Bosîiocū crescutū 'n crănci,
Hai, mîndră, și mă petreci,
De-aicea până la Beici);
De-ț pare scurtă calea
Hai până 'n Italia.
Bosîiocū crescutu'n cale,
Io mă duc, mîndră, 'n cătane,
Tu rămii și spală haîne.
Spală și năframa me
Care-am hoîteit cu ie.
Bosîiocū crescutu'n bradz
Care-o am pusū la grumadz. |

Călinești — Ion Mihaî, 23.

XXXXVI

Fost-am tinăr și frumosū
Amu-s bătrîn și bărbosū,
Păn'am fost tinăr și gras
Tețe mîndrele m'o tras.

Călinești — Ion Mihaî, 23.

XXXVII

Hai, mindrule, gîoi sara,
Că atuncea ne-om tras sama,
Din cine ne stă zina.
De ne stă zina din fată,
Dumnedzăū sfintu o bată,

¹⁾ Viena.

Să pteie nemăritată.
De stă zina din fecior,
Siie-i mörtea din piștiol.
Cine ne o despărțit,
Siie-i mörtea de cuțit,
Să pteie nespovedit.

Lețința — Mihoc Florea, 15.

XXXVIII

— Frundză verde iarbă neagră,
Avut-am o mindră dragă.
Neci-am fost io de 'nsurat
Nici mindra de măritat.
Și pe mine m'o luat,
De cotună la 'mpărat,
Și mindra s'o măritat
De la noi a triia casă.
Că de s'o vut mărita,
De la noi a triia șat
N'as și așe cu bănat,
Da mărgu'n cas' audu-ă-ă,
Ies afară vădu-ă-ă.
Mărgu'n casă supărat,
Mama-m pune de mincat.
Și mama mă mingăie:
— Tu, tu, tu, mindru mamii,
Nu si așe supărat,
Satu-i mare, fețe-s muște,
Și mai mari și mai mărunte,
— Ascuță, măicuța me,
Cefu-i mare, stele-s muște,
Și mai mari și mai mărunte,
Da ca luna
Nu-i nici-una
De mare, de vederșă
Nici ca mindra de frumoșă.

Lețința — Mihoc Florea, 15.

XXXIX

Trę mindrucu pe uliță
Ieșe-ș prunca pe portiță
Gata ca ș'o păuniță.

— Haida, mîndruț, și mă ie
Până's pruncă tinerę,
C'apăi dac'oi bătrini
La nime n'oi tribui.
— Io, pruncuță, te-aș lua,
Da ai un frate cotunaș !
Ala mîi-e mîiie pizmaș
Da, nu fa, pruncuț'așę,
Pune oluțu pe mină
Și te du la ce fintină,
Aste-un corci de iarbă verde
Acolo șerpele șede,
Și din gură pară-i cură
Din codă verin p'icură.
Ține olu că ț-a cură,
Și hai cu frătiucu-acasă,
Și-l așadză după masă.
Iară fata ce-m făce?
Olu de verin imple
Cătă frate-său giçe:
— Să trăiești, frătiucu mîeș,
Cu zin rōșiu mormonzău.
— Muțămăsc, sorica me,
Muțămăsc, dar io n'oi be,
Că nu-i zin rōș mormonzău
Ci-i verin de cel mai rău.
Muțămăsc, sorica me
Muțămăsc, că io oi be
Daca ți voia așę.
Numa-odat'o 'nghițit
Tăt pe gîos s'o tăvălit
Și odat'o și murit.
Tre mîndruțu fluierînd
Și pruncuța tilincînd:
— Haida, mîndruț, și mă ie
C'amu ț-am plinit voie.
— Io, pruncuță, te-aș lua,
Da tu de te-i mîiie
Și cu mine-i face-așę.
Tu dacă te-i supăra
Și cu mine-așę îi fa
Că-i la tine otrava.

XL

Să trăiesc ca și cu fraț,
Frundză verde de leșie
Pe Mărica Frățilșie
Om beli-o ca pe șie.
N'ai, Mărico, ce ghindi
Ca pe șie te-om beli
Numa de te-om dobîndi
Colo pe dimbu Gogi.

Lecința — Mihoc Flșrea, 15.

XLI

Dzis-ó mindra să o gioc
Că mîi-a pune struțu 'n clop,
Dipt un struț de dzęce graiță
Nu m'oi scula de pe laiță.
Dipt un struț de doisprădzęce
Giuca-ș-oï pân' a si řece.
Dipt un struț de-un zlot de-argint,
Giuca-ș-oï pănă mîi-a si vînt
Și pușbera de pe pămînt.

Lecința — Mihoc Flșrea, 15.

XLII

Strigă luna cătă șore,
Cătă fata ę fecișră
Să ferească din căfare
Că zine Dunărea mare.
— Las' să zîie să mă mîie
Că n'am mamă să mă țîie,
Nici tată să mă mîngîie.
Scăudarea ę m'ó scăudat
Mama că mîi-o aruncat
In gredina ę cu spt'ini,
Să trăiesc ca cu streini,
In gredina in ę cu bradz,

În gredină în ce cu flori
Să trăiesc ca și cu sorî.
Creșteț flori cît dealurile
S'astupaț prilazurile,
Nu v'oi rumpе virfurile.
Creșteț flori și nu 'nfloriț.
Că mînie nu-m tribuiț.

Lecința — Mihoc Florea, 15.

XLIII

Cîntă cocoșei 'n cruce,
Sculaț, mindre, că ne-om duce.
— Las' să cînte-a doăa oră,
Apăi zină și mă scōlă.
Strîgai de trii orî la poartă:
— Dormi, mîndră, dormi-aî moțtă!
Strîgai de trii orî la ușă:
— Dormi, mîndră, dormi-aî dusă!
De trii orî până la cină
Gată-te, mîndră, și zină
Lasă-urîtu în rugină.

Lecința — Mihoc Florea, 15.

XLIV

Cotaț, neamuri, ce lucraț,
Pe mine unde mă daț,
Că nu-î măru zermănos
Să mușc din iel să-l țip gîos;
Ce-î o pară mălăiață
Și mîi-a si pe a mea ziață.
Poruncit-am un cuvîntu
La măicuța sup pămîntu
Să zîie că mă mărît.
Hai, măicuță, până 'n prag
Si-m tomîe cununa 'n cap,
Hai, măicuță, până 'n casă
Și mă vedz c'amu-s mireasă.

Lecința — Mihoc Florea, 15.

XLV

Tată lumea-î strămutată amu, s'o şf'îmbat tăta lumea.
Cind am fo io pruncă, în formă de v'o şepté ăi, o fost
amintrile lumea atunce, nu-î nemnică cum o fost atunce.
Amu aşe-s de hămîş prunci, cum o fost omeni bătrini
de-atunci. Mai muţă lege şti, că cîndu-î de dzęce doîspră-
dzęce ăi scoţe cuţitu şi minteni te-a tăie. Nu ştiú ce-om
agiunge, ştie-ne Dumnezău.

Boîneşti — Bercea Mărica, 60.

XLVI

DE DEOCHI

Să luă [cutare] pe cale pe căfare
Să-ş imble imbletele,
Să-s grijască grijetele.
Şi să timp'tină
Cu deot' de cină,
Cu deot' de vecină,
Cu deot' de mîiadză-nopte,
Cu deot' de ceas de moşte.
Să cîntă, să văietă,
Nime 'n lume n'aúdzi.
De-o h'i deot'iat bărbat
Cuřat, necuřat,
Boreasă cuřată,
Necuřată,
Feciór cuřat,
Necuřat
Fată cuřată,
Necuřată,
Pruncú cuřat,
Necuřat,
Pruncă cuřată,
Necuřată,
De-o h'i deot'iat ot' ocheş,
De-o h'i deot'iat ot' mînerii,
Ot' căprîi,
Ot' tărcaş,
Ot' de mурoî,
Ot' de strigóî,
Deot' de noúă dzęci şi noúă de feluri,

Deot' pin mirături,
Deot' pin rînzături,
Crăpe-le țîțale,
Margă-le singelè,
Că io nu le-am descîntat
Dumnedzău leac le-o dat
Din gura mę,
Din limba mę.
Voi, moș,
Bașoș,
Nu vă mirat',
Nu vă ciudit',
Că [cutare] nu v'ii dătore
Nici cu masă,
Nici cu casă,
Nici cu pat,
Nici cu bărbat,
Ce meșeț în mare,
C'acole ieseț,
O mreană de mare,
Soüz pe sine n'are,
Carnea i-o mîncat',
Sîngele il beț.
[Cutare] să rămîie cuřat
Luminat
Ca maică-sa ce l-o zidit,
[Cutare] să rămîie cuřat
Ca maică-sa ce l-o făcut,
Să rămîie cuřat
Ca argintu măsurat,
Ca laptele streçurat;
Atîta să țîie deot'ețura
Cîtu-ı amuia sară.

Boinești — Bercea Mărica, 60.

G L O S A R

a, la (: *a umbră*, *a șore*).
{ *abua* (*a să*), *a adormi*.
adămană, *camătă*, *dobîndă*.
adămăni, 1° *a da bani cu do-*

bîndă, *a lua camătă*; 2° *a înșela*.
adătui, *a amăgi*, *a purta cu vorba*.

adăunădz, deunăzi.
adinte, adineaori.
aghistin, castan.
agodi, a aștepta (: *agodi-mă*,
 așteaptă-mă).
Agust, August.
airea, aiurea.
alaltămină, poimîne.
albastru, *aûbastru*, se zice nu-
 mai de colorarea cerului înnorat.
amăhăi, a amenința (cu degetul).
amprôor, *amprûâr*, timpul cînd
 se mulg oile întîia oară (di-
 mineața pe la 7-8 ceasuri).
amû, *amûta*, *amûș*, acum.
anota, a înnota.
aorea, citeodată, uneori, altă-
 dată; *aorea*... *aorea*, cînd...
 cînd.
Apă-boteadză, Bobotează (for-
 mațiune identică cu bulg.
 водокръще).
armurafû, 1° aprindere de plă-
 mîni (la vite); 2° bot. *silybum*
marianum.
Fastă mineață, azi dimineață.
astară, diseară.

babalău, om muieratic.
babe, pl. căpătiele de fire care
 rămîn pe sul fără a mai pu-
 tea fi țesute, piedin.
baî, supărare, necaz.
bărbd'inoc, *bărbzinoc*, bot. vin-
 ca herbacea.
besadă, vorbă, convorbire.
beteșig, boală, beteșug.
bîrlă (comp. bulg. бръдо, бръ-
 дило), brîglă, vătălă.
blem, aidem, să mergem.
blemaț, duceți-vă.
bocotan, bogătaș.
boghêt, destul, mult.

boîerei, bot... (niște flori gal-
 bene care cresc la un loc cu
 stînjeneii).
bold, cocoșe.
boldzit, cocoșat.
bolondzi, a nebuni.
boreasă, nevestă, femeie.
boresafû, vădov. *boștin*
borsocăie, strigoaică.
bradz, pl. niște cusături pe
 straiță.
breabăn, bot. *corydalis mar-*
schalliana.
briecă, briceag.
brustân, *brústur*, bot. *Iappa*
major.
bujgău, o pasăre ce seamănă
 cu cocostîrcul.
bulbuc, vîrtej de apă.
bulbucă, a holba ochii.
buzdugă, buzdugan.

călărește, călare.
căldare, bot. *aquilegia nigri-*
cans (căldărușe).
călubăr, bot. *tanacetum balsa-*
mita.
can, cam.
capôl, copoi.
căprîi, căpriu.
cărbună, numele ce se dă unei
 oi negre.
cătă, către; *cătăolaltă*, unul
 către celălalt.
cătărigi, pl. piftii.
cătingan, încet.
celed, pl. *celedz*, copil.
cerbd'ice, gușa bouului.
cețeră, vioară.
cețeraș, lăutar.
celernă, piscoaia prin care curge
 făina la moară.
chetore, *vetore*, cheotoare.

chimimóc, bot. . . .
chitilin, încet, binișor.
cînta (a să), a boci, a jeli (un mort).
cîont, os; *cîontu spîinărü*, coloana vertebrală.
cîontuț, oscior.
cîrcel, cercel, veriguță (la urechi).
cîreț, *cețet*, tufiș de cer tinăr (comp. *ciritei*).
cîumulitură, cimilitură.
cîungăr, copac cu virful retezat.
ciurdă, cireadă.
ciuturcă, buștean rămas în pămînt.
cizma-cuculuș, bot. primula officinalis (ciuboțica-cucului).
clocoșel, bot. clematis integrifolia.
clocotiș, bot. rhinanthus alpinus (clocotici).
clop, pălărie.
cloște, pl. cartofi.
club, coapsă.
cocon, băiețaș.
coconă, fetiță.
coconie, copilărie.
colbă, *coăbă*, praf; abur
conopțiștiriță, chifteriță, coropișniță.
conță, pl. (v. *babe*).
copțil, copil din flori, bastard.
corboie, numele dat unei capre negre.
corcî, stufiș.
corindă, colindă.
coșarcă, coș.
cotobator, *cotobatură*, codobatură.
coșor, cotoi.

cotună, *cotunaș*, militar.
cotuni, a servi ca ostaș.
crancă, creangă.
cucărbătă, dovleac.
cucurbău, curcubeu.
cupe, bot. convolvulus tricolor.
cura, a curăți de coaje (mere, cartofi, etc.)
curastă, colastră.

dăgăli, a gădila.
dîmbóc, măgură, colină.
dîrăia, a sgîria.
dócale, dim. *docăliță*, o dată (rar în gura celor tineri).
dreangă, clopot spart.
drobșor, bot. isatis tinctoria.

făcătură, fapt, vraje; descintec.
fache, făclie din lemn de brad ori de stejar, servind în loc de luminare (: să *cioplę cu faragău și să uscă și arde tare bine*).

faragău, bardă.
fășoi, față de masă.
férice, bot. polystichum thelypteris (feregă).

fericuță, bot. polypodium vulgare (fereguță).

fitincău, om muieratic.

fliurț, nume de batjocură dat Romînilor din Ungaria care nu știu vorbi romînește.

foi, sg. și pl. foale.

forostău, bot. helianthemum alpestre („îi bună cindu-i scintit ūomu“).

foăăș, volbură de vînt, vijelie.

fraget, fraged.

frimbie, fringhie.

friptore, friptură, carne friptă.

furiel, insectă asemenea albinei care înțeapă rău.

furinzel, bubă, negel.

găișoră, gaiță.

găinușca, găinușa, (o constelație).

găltan, *găutan*, gitlan.

găune, dim. *găunaș*, găun.

găuros, găunos.

găuruță, găurice.

găvozd, ic, pană.

găzdan, bogătaș.

genune, *gerune*, virtej de apă, locul unde se învrtește apa.

gîndac, șarpe.

gînscă, gîscă.

gîuncuț, vițel de doi ani.

gîurincă, junincă.

graiță, creițar,

greluș, greer.

gută, paralisie (: *cîn pîică be-teșgu cel rău pe ūom*; înjurături: *bage-să gută'n tine!* *fărma-te-ar gută!*)

guturafû, guturai.

hăttui, a umbra încoace și încolo.

hămiș, isteț.

heighiû, viie.

herbinteală, fierbințeală.

hîrciog, urdinare, diaree.

hori, a cînta.

hujóg, bățul cu care, învîrtindu-se sulul dinapoi, se dă drumul la urzeală.

huncsfu(ă), ticălos, ticăloasă.

husoș, monetă de douăzeci creițari.

ierugă, groapă, canal de scurgere.

îmbrăcina (a să), a se încinge cu brăcinarul.

îmburda, a răsturna.

împărătuș, *părătuș*, omușorul, limburușul.

împelica, a împedica.

împrînsori, pl. scindurile care leagă tălpile războiului.

încît, îndată ce.

îndatăș cît, îndată ce.

îndemna (a să ~ după cineva), a se lua după cineva, a urmări pe cineva.

îndrept, direct, drept înainte.

înfrica, a amenința.

întîndeică, tindeche.

întorțel, bot. cuscuta epithymum.

| *lăduță*, lădiță.

lărăuscă, *rărăuscă*, *rălăuscă*, *lărăușcă*, *leurușcă*, bot. vitis vinifera (viță sălbatică, lăurușcă).

leordină, bot. dahlia variabilis (gherghină).

lin, în loc. adv. *pe lin*, la pas, încet (v. *chitilin*).

| *lîntrós*, *lontru*, adînc.

lûhâr, trifoi.

lumînă, luminare.

luntru, înăuntru.

luscă, numele ce se dă unei oi cu lînă albă frumoasă.

luște, pl. bot. leucojum aestivum (ghiocei).

mădzărice, bot. vicia sativa (măzărice).

f *marhă*, vită.

măsălărniță, bot. hyoscyamus niger (măsălarită).

măsălu, a poposi.

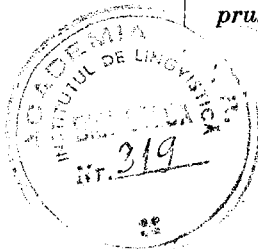
măștîhîu, tată vitreg.

f *măsucă*, măsuță.

mătrice, reumatism (: *durere în cîonte*).

meridza, a se odihni la amiazi (vitele).
meridzătore, locul unde se odihnesc vitele la amiazi.
mniață, o boală grea (: *üomu nu să simțeste bine și me pîntecile*; injurătură: *mănince-te mniața!* comp. *miață*, Cod. Vor. și ar. *niață*).
mnicurá, a micșora (: *s'o mnicurat apa*, a scăzut apa).
mîjnic, bot. (: *îarbă mple roșie*).
mîndzărătú, despărțitura mai mare din staul în care se bagă oile care dau lapte.
mîndzare, oaie cu lapte.
mîndzată (*vacă ~*), vaca care are vițel de un an.
mîntenî, îndată, pe loc.
mîșînă, moșoroii (: *șorecile strînge mîșînă*).
mîhîrîu, *mîhîrîu*, albăstriu (vorbind de ochi în special).
mîhîrîori, pl. bot. scilla bifolia (viorele).
móceră loc șes acoperit cu tușuri; loc mlăștinos.
molătui (*a să*), a se veseli.
mormondzău (*yin ~*), marmaziu.
moșînă, chibrit.
molcă, târnăcop.
naltú, *naútú*, înalt.
necări, nicăieri.
nepotucă, nepoțică.
nuăr, *núor*, *nóor*, nor.
nuăra, *noora* (*a să*), a se înnora.
nuoros, *nooros*, noros.
o, ori, sau; *o ... o ...*, sau ... sau ...

oîrme, colect. oi multe. —
ol (pl. *oluri*), urciior.
ordzqie, orzoaică.
opsigă, bot. bromus secalinus.
păcuină, oaie de doi ani care n'a fătat încă.
pălincă, rachiu.
părātuș, v. *impărātuș*.
păringă, targă.
păș! du-te!
pasăre, vrabie.
păstău (pl. *păstăi*), păstaie.
păturnică, potîrniche.
penfelăuș, briceag.
pepene rîtos, castravete.
pîgniță, pivniță.
pindelău, v. p. 7.
pingă, pe lingă.
pițiguș, pițigoii.
pititel, dim. *pititeluc*, mititel.
plătânger, *plătângen*, *plătângină*, bot. plantago major (pătlagină).
pleteancă, v. p. 6. ³
nlești, a turti, a strivi.
plymîni, plămîni.
pocmătă, v. p. 7.
poibal, bot. tussilago farfara (podbeal).
pomărie, *pómăt*, pomet.
pomhîță, sg. și pl., fragi.
ponój, pl. tălpițe (la război).
porșor, căpiță.
potrocé, bot. erythraea centaurium (*crește mare și fă nește floricele roșii*).
Prăpăjănille, Preobrajenia, Schimbarea la față.
premare (*cale ~*), cale primară (la socri).
pretin, oaspe; rudă.
prunc(ă), copil,-ă (v. *copțil*).
pruncotean, copilaș, băiețaș.

pupegiđi, bot. orobus vernus.

răchișel, *răișel*, brotăcel, răcanel.

răhnet, ricnet.

răstoacă: *pămînt pingă vale can p'etros*.

rășită, *rășită*, *rășită*, salcie.

răzbuna (a să), a se insenina.

rîpă, sfeclă.

rōit, ciucuri.

rōmon, bot. matricaria chamomilla.

rōtilat, rotund.

rūja-soarelui, bot. helianthus annuus (floarea-soarelui).

runcă, pădure cu copacii dărâmați de vînt.

sărîndic, orfan.

sărune, *săruni*, locul unde se dă sare la oi.

scăldare, albie.

scăunaș, *scăunuș*, scăunaș.

schinteușă, bot. anagallis arvensis.

scinti, a scrinti.

schipeț, bot. potentilla silvestris.

scuteală, adăpost.

serti, a sili.

șestină, loc șes (cf. Candrea, Conv. Lit. XXXIX, 1136).

sînginel, bot. cornus sanguinea (sînger).

sîstiac, lada în care morarul stringe vama morii.

slăbotean, slăbuț.

od omi (a să), a se surpa, a se dărâma.

sor, șoricî.

șorecaș, șoricel.

sorică, surioară.

spărtica, a rupe, a sfișia.

stătpare, *stăupare*, creangă; vlăstar.

stărpașă, despărțirea din staul unde stau oile sterpe.

steregii, *stregii*, țurțuri de funingine, stergie (cf. Candrea, Conv. Lit. XXXIX, 428).

șteghie, *ștezie*, bot. rumex alpinus.

ștopți, a scuipa.

strămută, a preschimba, a schimba cu totul.

străyitată, zărul care picură din caș.

strehtă, a strănuta.

streîn, străin.

striget, doină, cintec, chiuitură.

strungarū, cel care bagă oile în strungă ca să le mulgă.

sucnă, rochie, v. p. 7.

sufulca, a sufleca.

surupa, a surpa.

susuqră, subsioară.

tămîie, tămîie.

tăroșă, (femeie) grea, însărcinată.

teacăzui, a deretica prin casă.

telmă, pospai, praful ce se depune la măcinat.

terș, tufiș de goruni.

tețe, soi de cocostîrc.

tileagă, roțiță.

tilincă, fluier de salcie.

tilinca, a cînta din fluier.

țipa, a arunca.

tistaș, curat.

țoță, bold, nuia, strămutare.

ton, butoi.

tricozenii, pl. vorbe fără înțeles, fleacuri.

trih'i (a să), a se potrivi, a fi la un gînd, a avea aceeaș părere.

trîmbîță, trîmbîțită, fluier lung
ciobănesc.

trîmbîta, a cînta din fluier.

țuca, a săruta.

tufă, alun.

tulburos, turbure.

tûriță, bot. galium aparine.

ușonă, ojină, chindie.

unda, a clocoti, a face valuri,
(apa fierbinte).

urdina, a alerga încoace și în-
colo.

ursa, a ursi.

ursătoare, ursitoare.

ușcior, uștior, ulcior (la ochi).

văduoi, văduv.

văr dulce, văr bun.

vătuie, dim. *vătuiță*, capră de
un an.

verin, verinos, venin, veninos.

veșcă, cerc făcut din coaje de
copac care împiedică risipirea
făinei (la moară).

vîntoasă, vârtej de vînt.

vîr, vîrcă, vîrf.

vrăgăniță, vrăgăniță, porțiță.

vultore, vuătoare, piuă (pentru
sumane, gube, etc).

vultura, vuătura, a bate la piuă.

yicol, viscol.

yiedzurîște, yedzurîle, vizuină,
gaură de viezure.

zadie, cătrință, v. p. 39.

zalță, guturai.

zigân, sănătos, sdravăn.

